

Yhdeksäsluokkalaisten kokemuksia ja näkemyksiä koulukuraattoripalveluista

Posti Usva
Sammallahti Julia

Opinnäytetyö
Sosiaali- ja
Sosionomi AMK

2021

Sosiaaliala
Sosionomi AMK

Tekijä	Usva Posti Julia Sammallahti	Vuosi	2021
Ohjaaja(t)	Sanna Viinonen Kaisu Vinkki		
Työn nimi	Yhdeksäsluokkalaisten kokemuksia ja näkemyksiä koulukuraattoripalveluista		
Sivu- ja liitesivumäärä	71 + 14		

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa Kemin peruskoulujen yhdeksäsluokkalaisten näkemyksiä ja kokemuksia koulukuraattoripalveluista. Tavoitteena oli saada tietoa koulukuraattoripalveluista oppilaiden näkökulmasta ja näiden aineistojen pohjalta selvittää sitä, kuinka oppilaat kehittäisivät palvelua sekä kuinka hyvin palvelu vastaa oppilaiden tarpeita.

Toteutimme opinnäytetyön laadullisella tutkimusotteella. Keräsimme analysoitavaa aineistoa kolmesta eri koulusta toteuttaen satunnaisvalintaa. Kyselylomakkeeseen vastasi joka koululta yksi yhdeksänluokka. Koronan asettamien rajoitusten vuoksi pääsimme vain yhteen luokkaan itse teetättämään kyselyt oppilaille, mutta kahden muun luokan kohdalla olimme etäyhteyksien välityksellä läsnä kirjoitustilanteissa. Aineiston keruun jälkeen analysoimme opinnäytetyömme hyödyntäen aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Analyysissamme ei eritellä koulujen välisiä eroja.

Selvitimme kyselymme avulla oppilaiden kokemuksia ja näkemyksiä koulukuraattorin ominaisuuksista, työmenetelmistä, työnkuvasta, yhteydenotosta sekä koulukuraattorin näkyvyydestä ja läsnäolosta. Näiden kategorioiden lisäksi eritelimme muut-kokonaisuuden, johon liitimme edellä mainittujen kategorioiden ulkopuolella olevat vastaukset. Kyselylomakkeiden vastauksista kävi ilmi, että suurin osa oppilaista tiesi, kuka on heidän koulunsa kuraattori ja mistä hänet voisi tarvittaessa löytää, mutta kokivat hänen läsnäolonsa heidän kouluarjessaan liian vähäiseksi. Koulukuraattoripalvelua käyttäneet oppilaat eivät olleet itse ottaneet yhteyttä, vaan olivat ohjautuneet palveluun aina kolmannen osapuolen kautta. Kyselyiden perusteella oppilaat tiesivät monipuolisesti ne tilanteet, joissa koulukuraattori voisi auttaa heitä. Koulukuraattorin kanssa käydyt keskustelut nousivat käytetyimmäksi työmenetelmäksi vastanneiden kesken.

Käymme tietoperustassamme läpi koulukuraattorityöhön keskeisimmin vaikuttavia tekijöitä, joita ovat muun muassa oppilashuolto, lasten ja nuorten hyvinvointi sekä työtä ohjaavat oikeudet, lait ja eettisyys. Opinnäytetyöstämme voitaisiin tehdä jatkotutkimana muun muassa pitkittäistutkimus, jonka tuloksia voitaisiin verrata tämän opinnäytetyön tuloksiin ja etsiä selittäviä tekijöitä mahdollisiin muutoksiin.

Avainsanat: Koulukuraattori, koulukuraattoripalvelut, oppilaat, koulun sosiaalityö, oppilashuolto, kyselylomake

Degree Programme in Social Services
Bachelor of Social Services

Author	Usva Posti	Year	2021
Supervisor	Julia Sammallahti Sanna Viinonen Kaisu Vinkki		
Subject of thesis	Experiences and opinions of 9 th graders about school counsellor services		
Number of pages	71 + 14		

The purpose of our thesis was to research school counsellor services of Kemi in comprehensive schools by the point of view of the 9th grade students. The goal was to learn about the experiences and opinions of the 9th grade students about the school counsellor services and how they would improve the services.

The thesis was accomplished as qualitative study. We collected the material from every upper-level comprehensive school of Kemi which are three. To our questionnaire took part one 9th grade class from each of the schools. Due to Covid-19 epidemic we were able to be on the spot only at one class when collecting the material for our thesis. With the other two classes we were presence via remote connection. After the collection of material, we analysed it using data driven content analysis. Our analysis doesn't separate the differences of the answers between the schools.

With our questionnaire we researched students' experiences and opinions about school counsellor's features, working methods, job description, contacting and about the visibility and presence of school counsellor as well. Besides these categories we separated others -unity where we included answers that didn't fit the categories mentioned above. Answers of the questionnaire revealed that most of the students knew who the school counsellor of their school are and where to find them. However, they felt that the school counsellor wasn't presence enough at their everyday life in school. We learned that any of the students who had used school counsellor services didn't contact school counsellor by themselves, but they had been guided there by a third party. Based on the answers, the students knew variously the situations when school counsellor could help them. The discussion with the school counsellor were the most common working method among answers.

In our thesis we reviewed themes that we considered important for school counsellor work. Themes such as welfare of children and adolescents, school welfare services and the laws, rights and ethics that guide school counsellor work. As a further study based on our thesis could be a longitudinal study, which's answers could be compared to our thesis and find explaining factors for the possible changes.

Key words

School counsellor, School counsellor services, students, School social work, questionnaire, student welfare services

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	LASTEN JA NUORTEN OSALLISUUDESTA JA HYVINVOINNISTA.....	10
2.1	Lasten ja nuorten osallisuudesta	10
2.2	Lasten ja nuorten hyvinvoinnista.....	12
2.3	Kemiläisten lasten ja nuorten hyvinvoinnista	17
3	OIKEUKSISTA, LAINSÄÄDÄNNÖSTÄ JA EETTISYYDESTÄ KOULUKURAATTORITYÖSSÄ.....	19
3.1	Koulukuraattorin työtä ohjaavista laeista ja oikeuksista	19
3.2	Koulukuraattorityön eettisiä kysymyksiä	23
4	OPPILASHUOLLOSTA JA KOULUN SOSIAALITYÖSTÄ.....	28
4.1	Oppilashuollon tavoitteesta ja järjestämisestä	28
4.2	Koulukuraattorin työstä, työprosesseista ja -menetelmistä	31
4.3	Koulukuraattorityön haasteita	34
4.4	Tutkimuksia oppilashuollosta ja koulukuraattoripalveluista	36
5	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN.....	39
5.1	Tavoite, tutkimustyyppi ja tiedonantajien valikoituminen.....	39
5.2	Tutkimusotteen valinta ja aineiston kerääminen	41
5.3	Aineiston analyysi	43
6	TULOKSET.....	46
7	EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	51
7.1	Opinnäytetyön eettisyys.....	51
7.2	Opinnäytetyön luotettavuus	55
8	POHDINTA.....	58
8.1	Tutkimustuloksista	58
8.2	Opinnäytetyöstä ja tutkimusprosessista.....	62
	LÄHTEET.....	66
	LIITTEET	72

KÄYTETYT MERKIT JA LYHENTEET

ETENE	Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta (Arki, arvot ja etiikka 2017)
HTK	Hyvä tieteellinen käytäntö (Ihmistieteiden eettisen ennakkoarvioinnin ohje 2019)
STM	Sosiaali- ja terveysministeriö (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2021:19)
THL	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (Tilastoraportti 30/2021)

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa Kemien peruskoulujen yhdeksäsluokkalaisten näkemyksiä ja kokemuksia koulukuraattoripalveluista sekä selvittää, miten he kehittäisivät niitä. Opinnäytetyömme tavoitteena on lisätä tietoa koulukuraattoripalveluiden kohderyhmän näkökulmasta, jotta koulukuraattoripalveluita voitaisiin kehittää paremmin oppilaiden tarpeita vastaaviksi. Opinnäytetyömme tavoitteena on myös lisätä tietoa koulun sosiaalityön ilmiöstä. Tämä opinnäytetyö syventää tietämystämme koulun sosiaalityöstä, koulukuraattorin työnkuvasta, lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja siihen vaikuttavista tekijöistä sekä palvelujen kohderyhmän kokemuksista ja näkemyksistä.

Päätimme tehdä opinnäytetyön koulukuraattoripalveluista, sillä olemme molemmat kiinnostuneita työskentelemään tulevaisuudessa lasten ja nuorten parissa koulumaailmassa. Mielenkiintomme herätti myös yhteiskunnallinen keskustelu lasten ja nuorten hyvinvoinnista epätasa-arvoisuuden kokemuksista sekä ehkäisevästä työstä. Myös viimeaikaiset väkivaltaiset yhteenotot nuorten keskuudessa ovat saaneet yhteiskunnan pohtimaan nuorten hyvinvointia ja sitä, kuinka nuorten hyvinvointiin pystyttäisiin ennaltaehkäisevän työn keinoin vaikuttamaan (Koskinen 2020).

Koulu on yksi tärkeimmistä yhteiskunnan tukipilareista lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa. Se on lapsen perheen ohella tärkeimpiä kasvuympäristöjä. Se on paikka, jossa on mahdollista ennaltaehkäistä ja huomata oppilaan hyvinvoinnin riskitekijöitä sekä siten puuttua niihin varhaisessa vaiheessa.

Koulun oppilashuollolla halutaan edistää oppilaiden hyvinvointia ja turvallisuutta, antaa hyvät valmiudet elämälle sekä tuottaa mahdollisimman hyvinvoivia kansalaisia ennaltaehkäisemällä ja poistamalla mahdollisia ongelmia. Yksi osa oppilashuoltoa on koulun sosiaalityö, jota koulukuraattori toteuttaa yhdessä eri toimijoiden kanssa. Koulukuraattori toimii koulussa sosiaalialan ammattilaisena, joka tuo osaamisensa koulun sekä muiden palvelujen suunnitteluun ja kehittämiseen. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 362, 365—366.)

Koulujen, oppilaitosten ja oppilashuollon merkitystä lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja arjen rakentumisessa on korostanut koronakriisi, joka on uhkana lasten,

nuorten ja perheiden hyvinvoinnille ja tasa-arvoisuudelle. (Valtioneuvoston julkaisuja 2021:2, 15, 17.)

Koulumaailma on alati muutostilassa, mikä tuo lisähaastetta oppilashuollon järjestämiselle. Oppilashuoltoa kehitettäessä onkin tärkeää tutkia palveluiden saajien ja niitä toteuttavien kokemuksia ja näkemyksiä, jotta tiedetään, onko kehitys mennyt oikeaan suuntaan. Yhteiskunta muuttuu koko ajan, mikä vaikuttaa myös lasten ja nuorten kohtaamiin haasteisiin sekä tuen tarpeisiin. Palvelujen toimivuudesta sekä kehitystarpeista tarvitaan jatkuvaa tietoa, jotta lasten ja nuorten tarpeisiin voitaisiin vastata mahdollisimman toimivilla toimenpiteillä.

Mielestämme on tärkeää, että koulukuraattoripalvelujen kohderyhmän näkemyksiä tuotaisiin enemmän esiin, jotta palveluja olisi mahdollista kehittää siten, että ne pystyisivät vastaamaan kohderyhmänsä tarpeita ja tavoittaisivat mahdollisimman monen apua tarvitsevan lapsen ja nuoren. Tämän vuoksi päädyimme valitsemaan otokseksi oppilaat. Valitsimme tutkimusjoukoksi juuri yhdeksäsluokkalaiset, sillä katsomme heillä olevan todennäköisesti pisin kokemus peruskoulun kuraattoripalveluista ja niiden mahdollisesta kehityskaaresta muihin peruskouluikäisiin verrattuna. Ajattelemme myös, että yhdeksäsluokkalaisilla on kehittyneemmät kyvyt luoda pitempääkin tekstiä ja ymmärtää haastavampiakin kysymyksiä.

Lapsilla ja nuorilla on oikeus vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon ja osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan. Lasten ja nuorten näkemysten huomiointi on mahdollista sen, että päätökset sekä toiminta kohdistuvat nimenomaan yksilöllisesti heidän tarpeisiinsa ja toiveisiinsa. Tällöin pystytään lapsille, nuorille ja heidän perheilleen räätälöimään juuri heidän tarpeisiinsa soveltuvia, erilaiset elämäntilanteet huomioivia palveluja ja tukea. (Valtioneuvoston julkaisuja 2021:2, 18.) Samalla, kun opinnäytetyömme antaa tietoa oppilaiden kokemuksista ja näkemyksistä, tukee se myös heidän osallisuuttaan yhteiskunnassa tuomalla heidän ääntään kuuluviin.

Emme ole opinnäytetyössämme kiinnostuneita tutkimaan suuren otoksen tilastollisesta yleistämisestä tai poikkeamien etsimisestä. Tämän takia päädyimme kvalitatiiviseen eli laadulliseen tutkimukseen. Lisäksi halusimme varmistaa, että kyselylomakkeemme (Liite 1 Kyselylomake) avulla selvitämme oppilaiden omia kokemuksia ja näkemyksiä koulukuraattoripalveluista ja halusimme minimoida

liian johdattelevat kysymykset sekä välttää monivalintavaihtoehtoja. Suosimme avoimia kysymyksiä ja toivoimme saavamme vastauksina vapaamuotoisempaa yksilöllistä kerrontaa. Opinnäytetyömme keskittyy peruskoululaisten näkökulmaan, joten tulemme käsittelemään koulukuraattorin työtä, oppilashuoltoa ja koulun sosiaalityötä peruskoulun näkökulmasta katsottuna.

2 LASTEN JA NUORTEN OSALLISUUDESTA JA HYVINVOINNISTA

Tässä luvussa tuomme esiin huomioita lasten ja nuorten hyvinvoinnista sekä siitä, kuinka lapset ja nuoret kokevat itse oman hyvinvointinsa. Lopuksi kerromme lasten ja nuorten tilanteesta Kemissä. Näiden hahmottamisen kautta pystymme ymmärtämään paremmin lasten ja nuorten hyvinvointiin ja sen tukemiseen liittyviä piirteitä, haasteita ja kehityskohteita.

2.1 Lasten ja nuorten osallisuudesta

Tärkeä osa hyvinvointia on kokemus osallisuudesta. Lainsäädäntö velvoittaa huomioimaan lasten ja nuorten osallisuuden toimintaan ja toiminnan kehittämiseen. Perustuslain mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystasoaan vastaavalla tavalla (Suomen perustuslaki 1999/731 2:6§). Nuorisolain mukaan nuorille tulee järjestää mahdollisuus osallistua alueellista ja paikallista politiikkaa ja nuoristyötä koskevien asioiden käsittelyyn (Nuorisolaki 2016/1285 6:24§). Kuntalain (410/2015) mukaan palvelun käyttäjillä ja kuntalaisilla tulee olla mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. Kuntalaki velvoittaa kuntia asettamaan nuorisovaltuuston tai muun vastaavan nuorten vaikuttajaryhmän ja huolehtimaan sen toiminnan edellytyksistä. Nuorisovaltuusto voi olla useamman kunnan yhteinen. Nuorisovaltuuston tarkoituksena on varmistaa nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet. Nuorisovaltuustolle tulee antaa mahdollisuus vaikuttaa kunnan toimintaan, suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan asioissa, joilla on vaikutusta kunnan asukkaisiin. Myös sellaisissa asioissa, jotka nuorisovaltuusto kokee merkittäviksi lasten ja nuorten kannalta. (Kuntalaki 2015/410 5:22§, 5:24§.)

Perusopetuslaki (628/1998) velvoittaa opetuksen järjestäjää edistämään oppilaiden osallisuutta ja huolehtimaan, että oppilaille on mahdollisuus esittää mielipiteensä sekä osallistua koulun toimintaan ja kehittämiseen. Oppilaille tulee myös järjestää mahdollisuus osallistua koulun järjestyssääntöjen sekä opetussuunnitelman ja siihen liittyvien suunnitelmien valmisteluun. Koululla tulee olla sen oppilaista koostuva oppilaskunta. (Perusopetuslaki 1998/628 8:47§.)

Oppilaiden ja heidän huoltajiensa osallisuus ja kuulluksi tuleminen on tärkeä osa oppilashuoltoa. Osallisuuden edistäminen näkyy yhteistyönä koulukohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laatimisessa sekä yhteisöllisessä oppilashuollossa ja sen toimintatapojen kehittämisessä. Oppilashuolto luo kouluyhteisössä edellytyksiä huolenpidolle, yhteenkuuluvuudelle ja avoimelle vuorovaikutukselle. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.) Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan oppilaan omat toivomukset ja mielipiteet tulee ottaa huomioon häntä koskevissa ratkaisuisissa ja toimenpiteissä hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muiden henkilökohtaisten edellytystensä mukaisesti (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287 3:18§).

Lastensuojelulaki (417/2007) velvoittaa turvaamaan lapsen oikeuden saada tietoa häntä koskevassa lastensuojelusasiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Erityistä huomiota tulee kiinnittää lapsen mielipiteisiin ja toiveisiin lastensuojelun tarvetta arvioitaessa, päätöstä tehtäessä tai lastensuojelua toteutettaessa. 12-vuotta täyttäneelle lapselle tulee varata tilaisuus tulla kuulluksi häntä itseään koskevassa asiassa hallintolain (434/2003) edellyttämällä tavalla. 12-vuotta täyttäneellä on oikeus käyttää puhevaltaansa itseään koskevassa lastensuojelusasiassa huoltajansa tai muun laillisen edustajansa ohella. (Lastensuojelulaki 2007/417, 1:5§, 4:20§, 4:21§.)

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) on osana lapsistrategian valmistelua kerännyt lasten ja nuorten kokemustietoa heidän osallisuudestaan. STM:n julkaisussa selviää, että lapsille ja nuorille kokemus osallisuudesta syntyy hyväksytyksi tulemisen kokemuksesta ja turvallisuudesta ja näiden pohjalta syntyvästä luottamuksesta omiin vaikuttamismahdollisuuksiin. Julkaisusta selviää, että vaikuttamismahdollisuudet koetaan yleensä sitä paremmiksi, mitä vahvemiksi muilta ihmisiltä saatu tuki koetaan. Julkaisun mukaan lapset ja nuoret kokevat osallisuuden toteutuvan hyvin harrastuksissa ja kotona, mutta huonommin koulussa ja laajemmin yhteiskunnassa. Julkaisun mukaan lasten ja nuorten näkemyksiä otetaan heikommin huomioon ammattilaisten toimesta erilaisissa palveluissa. Lapset ja nuoret kokevat, että heidät huomioidaan paremmin asiassa, jos aikuinen kokee sen lapsille liittyväksi asiaksi. Lasten ja nuorten kuulemisen lisäksi on tärkeää, että he saavat kokemuksen heidän näkemyksensä vaikuttamisesta tehtyihin päätöksiin. (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2021:19, 51.)

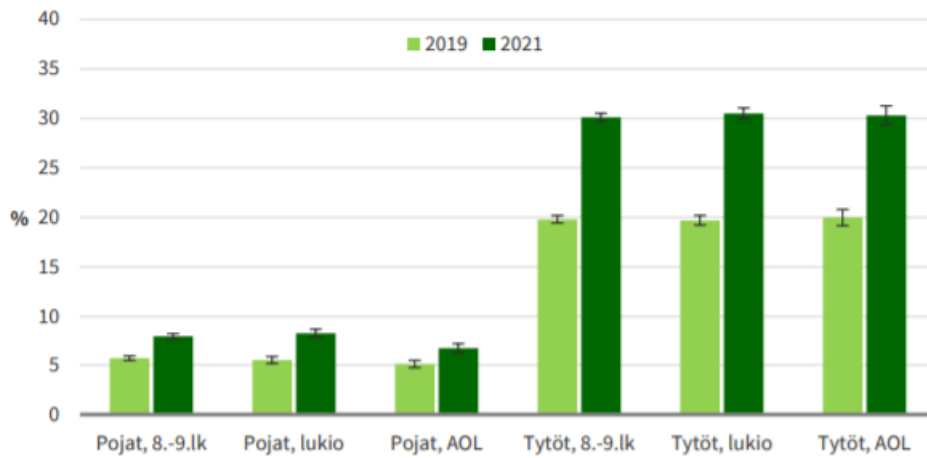
THL:n vuoden 2021 kouluterveyskyselyn mukaan vuoteen 2019 verrattuna useampi nuori kokee, ettei ole tärkeä osa koulu- tai luokkayhteisöä. Lisäksi nuorten kokemukset hyvistä mahdollisuuksistaan vaikuttaa koulussa ovat hieman vähentyneet. (Kouluterveyskyselyn aikasarja 2006—2021.) Kuitenkin useampi 8. ja 9. luokkalainen kokee, että opettaja rohkaisee oppilaita tuomaan mielipiteensä esiin tunnilla ja että opettaja on kiinnostunut oppilaan kuulumisista (Sotkanet 2021d). Osallisuuden kokemusten vähentymiseen on voinut vaikuttaa koronakriisi ja etäkoulu, jolloin oppilaiden mielipiteiden huomiointi ja vaikuttamismahdollisuudet ovat voineet joutua taka-alalle. Lisäksi etäkoulu on voinut etäännyttää oppilaita luokka- ja kouluyhteisöistä.

2.2 Lasten ja nuorten hyvinvoinnista

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) tutkii lasten ja nuorten hyvinvointia toteuttamalla kouluterveyskyselyn joka toinen vuosi. Kysely toteutetaan perusopetuksen 4. ja 5. sekä 8. ja 9. luokkien oppilailta sekä lukioiden ja ammattioppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla. Vuoden 2021 kouluterveyskyselyn vastauksissa korostuu **tyttöjen huonovointisuuden** sekä **seksuaalisen häirinnän kokemusten kasvu**. Kouluterveyskyselyn valossa voidaan todeta suomalaisten lasten ja nuorten psyykkisen hyvinvoinnin heikentyneen ja mielenterveysoireilun lisääntyneen koronaepidemian aikana (Tutkimuksesta tiiviisti 55/2021, 2, 4.)

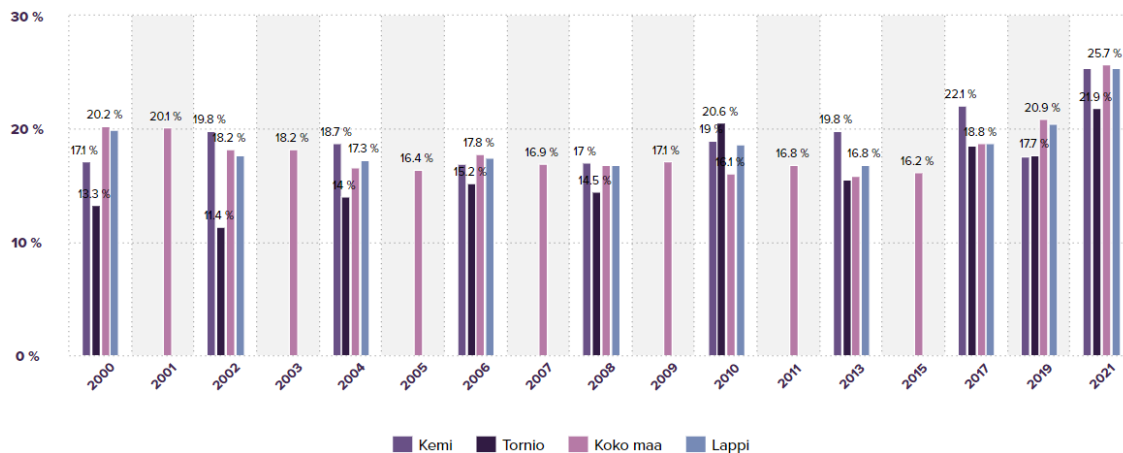
Kouluterveyskyselyn mukaan suurin osa lapsista ja nuorista pitää koulunkäynnistä ja on tyytyväisiä elämäänsä, mutta **tyytyväisyys on vähentynyt** vuodesta 2019. Pojat ovat elämäänsä tyytyväisempiä kuin tytöt. Tyttöillä **kohtalaisen tai vaikean ahdistuneisuuden kokeminen** on noussut vuodesta 2019 jopa 10 prosentilla. Pojilla ahdistuneisuutta on ollut vähemmän kuin tytöillä koko tutkimusjakson ajan. (Kuvio 1) (Tilastoraportti 30/2021, 1, 3.) Ahdistuneisuuden lisäksi myös vähintään kaksi viikkoa kestänyt **masennusoireilu** on lisääntynyt. Kasvua on erityisesti tyttöjen kokemusten määrässä. Myös tyttöjen **positiivisessa mielenterveydessä** havaittiin laskua vuoteen 2017 verrattuna. Ammatillisen oppilaitoksen poikien positiivinen mielenterveys on puolestaan lisääntynyt. (Tutkimuksesta tiiviisti 55/2021, 2—3.)

Kuvio 1 Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus sukupuolen ja kouluasteen mukaan vuosina 2019 ja 2021 (Tutkimuksesta tiiviisti 55/2021, 2).

Oman terveyden kokeminen huonoksi tai keskinkertaiseksi on myös kasvanut (Kuvio 2). Erityisesti 8. ja 9. luokkalaisten tyttöjen sekä ammattioppilaitosten ja lukiolaistytöiden kokemus huonosta tai keskinkertaisesta terveydentilastaan on kasvanut vuodesta 2019. **Yksinäisyyden kokemus** on kasvanut vuodesta 2019 kaikilla muilla kouluasteilla paitsi peruskoulun 4. ja 5. luokan oppilailla. Kyselyn tuloksista selviää, että tytöillä yksinäisyyden kokemus on yleisempää kuin pojilla. Vuoteen 2019 verrattuna harvempi nuori koki keskusteluyhteyden vanhempiensa kanssa olevan hyvä. 4. ja 5. luokkalaisista suurin osa koki keskusteluyhteyden hyväksi. **Koulukiusaamisen kokemuksissa** ei ole suurta muutosta vuosien 2019 ja 2021 välillä, mutta perusopetuksen 4. ja 5. sekä 8. ja 9. luokkien tyttöjen koulukiusaamiskokemukset ovat hieman kasvaneet vuoteen 2019 verrattuna. (Tilastoraportti 30/2021, 1, 3—5, 7.) Nuorten vähintään tunnin päivässä liikkuminen on lisääntynyt. Kasvua näkyy erityisesti poikien liikkumisessa. (Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006—2021.)

Kuvio 2 Terveysten tilan kokeminen keskinkertaiseksi tai huonoksi (Valtion nuorisoneuvosto 2021).

Kouluterveyskyselyn tuloksista selviää, että nuorten **seksuaalisen häirinnän kokemukset** ovat selvästi kasvaneet vuoteen 2019 verrattuna. Kasvua näkyy erityisesti tyttöjen kokemuksissa. Noin puolet kyselyyn osallistuneista tytöistä ovat kokeneet häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua. Tyttöjen kokemusten määrä on kasvanut vuodesta 2019 16—17,2 prosenttia. (Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006—2021.) Kokemusten määrän kasvuun voi vaikuttaa nuorten tietoisuuden lisääntyminen seksuaalisesta häirinnästä ja ahdistelusta. Kouluterveyskyselyn tuloksissa tulee myös ottaa huomioon vuonna 2019 alkaneen koronakriisin vaikutukset lasten ja nuorten hyvinvointiin (Tilastoraportti 30/2021, 4).

Päihteiden käytössä on laskua vuoteen 2019 verrattuna. Nuorten humalahakui-nen juominen ja poikien kannabiskokeilut ovat vähentyneet. Tupakkatuotteiden käyttö on vähentynyt lukiolaisilla ja ammattioppilaitoksen opiskelijoilla vuodesta 2019. Peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisilla puolestaan niiden käyttö on hieman kasvanut. (Tilastoraportti 30/2021, 6.) Kokemukset huumeiden helposta saannista kotipaikkakunnalla on edelleen korkealla, vaikkakin ovat hieman vähentyneet vuodesta 2019. Tuolloin hieman alle puolet peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisista sekä yli puolet lukio- ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoista kokivat huumeiden hankkimisen helpoksi. Vuoden 2021 määrä on silti korkeampi kuin vuonna 2017. (Sotkanet 2021c.)

Vuonna 2020 alkaneella koronakriisillä on ollut iso vaikutus yhteiskuntaamme sekä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen. Poikkeusoloissa ja niiden jälkeisissä toimitissa, lasten oikeudet ja erityisasema jäävät

helposti taka-alalle. Koronakriisi on uhka lasten ja nuorten tasa-arvoisuudelle. Vaikka koronakriisillä on vaikutusta kaikkiin lapsiin ja nuoriin, on kuitenkin sen vaikuttavuuden laajuudella ja kestolla eroavaisuuksia. (Valtioneuvoston julkaisu 2020:21, 10) Lapset ja nuoret, jotka ovat jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa, tarvitsevat yhteiskunnalta erityistä huomiota, jotta heidän hyvinvointinsa voidaan turvata koronakriisin aikana. (Valtioneuvoston julkaisu 2021:2, 15)

Monet lasten ja nuorten palvelut ovat olleet tauolla tai niitä on supistettu poikkeusaikana. Lisäksi monet kasvokkain tehtävät palvelut ovat siirretty etäyhteyksillä pidettäviksi. (Valtioneuvoston julkaisu 2021:2, 16.) Pitkät poissaolot koulusta, varhaiskasvatuksesta ja harrastuksista vaikuttavat erityisesti heikommassa asemassa oleviin lapsiin ja lapsiin, jotka tarvitsevat erityistä tukea ja useampia palveluja. Poikkeusolot ovat vaikuttaneet sosiaali- ja terveystalouden alikäyttöön, minkä seurauksena nuorten, lasten ja perheiden avun- ja tuensaanti on vaikeutunut ja viivästynyt. Myös tarve vanhemmuuden tukemiselle on lisääntynyt vanhempien kuormittumisen vuoksi. Lisäksi poikkeusaikana poliisin kotihälytystehtävät ovat lisääntyneet, mutta lastensuojeluilmoitukset ovat vähentyneet. (Valtioneuvoston julkaisu 2020:21, 10—11.)

Poikkeusaika, jolloin kontaktit perheen ulkopuolelle ovat vähentyneet kotiin jäämisen ja palveluiden etäyhteyksien vuoksi, on voinut edistää sitä, että lasten ja nuorten hyvinvointia uhkaavat tekijät jäävät piiloon aiempaa todennäköisemmin. Koronakriisi on kuitenkin korostanut auttavien digitaalisten palveluiden merkitystä, mikä on monelle nuorelle helpompi väylä hakea apua ongelmiinsa (Valtioneuvoston julkaisu 2021:2, 18). Koronakriisi on siis osaltaan voinut olla edistämässä digitaalisten palvelujen kehittymistä, jolloin mahdollisesti saadaan yhä useampi nuori avun piiriin.

Koronakriisi on uhka lasten ja nuorten suotuisalle kehitykselle. Myös heidän psyykkinen kehityksensä on ollut koetuksella. Poikkeusolot ovat luoneet lapsille ja nuorille epävarmuutta, turvattomuuden tunnetta sekä ahdistusta. Lisäksi hyvinvoinnille tärkeät vertaissuhteet ovat kaventuneet. Tilanne on vaikea erityisesti niille lapsille ja nuorille, joilla on jo ennen koronakriisiä ollut mielenterveydellisiä ongelmia. Mielenterveysongelmat ovat näkyneet esimerkiksi auttavissa netti- ja puhelinpalveluissa. Lapset ja nuoret ovat kokeneet ahdistusta, yksinäisyyttä ja

huolta tulevaisuudesta. Vakavampina oireina on ollut eristäytymistä ja itsetuhoisuutta. (Valtioneuvoston julkaisuja 2021:2, 16.)

Koronakriisi on korostanut aiempaa enemmän hyvinvoinnin ja oppimisen kulkeamista käsi kädessä. Kouluilla ja oppilaitoksilla on tärkeä rooli lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja arjen rakentumisessa, mikä korostaa oppilashuollon merkitystä. Oppilailla tulee olla saatavilla riittävän oppimisen tuen lisäksi psykososiaalista tukea matalalla kynnyksellä. (Valtioneuvoston julkaisuja 2021:2, 17.)

Koronakriisin lopulliset vaikutukset lapsiin, nuoriin ja perheisiin tullaan näkemään vasta pidemmällä aikavälillä ja niiden arvioiminen etukäteen on hankalaa (Valtioneuvoston julkaisuja 2021:2, 15). Kuitenkin kouluterveyskyselyn tuloksista voidaan jo nähdä koronan vaikutuksesta lasten ja nuorten hyvinvointiin.

Digimaailmalla on yhä suurempi osa lasten ja nuorten elämässä. Digimaailmalla tarkoitetaan sosiaalista mediaa, tietotekniikkaa tai muuta tähän aihepiiriin liittyvää termiä. Digimaailma voi helpottaa arkisia asioita ja tuoda lapset ja nuoret helpommin avun piiriin esimerkiksi sosiaalisen median kautta. Lisäksi sellaiset lapset ja nuoret, joille vuorovaikutustilanteet ja ihmissuhteiden muodostaminen on haastavaa, voivat hyötyä virtuaalisesta ympäristöstä. Digimaailmalla on kuitenkin myös nurja puoli. Lapset ja nuoret viettävät yhä enemmän aikaa erilaisten tietoteknisten laitteiden parissa, mikä voi vieraannuttaa heitä todellisesta ja perinteisestä kasvokkain tapahtuvasta ihmisten tapaamisesta. Lapsen ja nuoren elämän piiri saattaa myös kaveta rajusti, jolloin lapsi tai nuori viettää suurimman osan ajasta kotona laitteiden äärellä. Digimaailman myötä kiusaamisesta on tullut helpompaa ja se jättää aiempaa pidempiaikaiset jäljet, sillä nettiin kerran laitettua on vaikea saada pois. Lisäksi digimaailma vaikuttaa lasten ja nuorten hyvinvointiin syömällä heidän aikaansa levosta ja palautumisesta. (Kanervio & Pulkkinen 2014, 120—123.) Digimaailma on tuonut uudenlaisia haasteita aikuisille ja vanhemmuuteen. Aikuisten tulee olla perillä lasten ja nuorten käyttämistä sivustoista ja sovelluksista ja heidän tulee osata opettaa lapsille ja nuorille oikeanlaista netitietikettä. Aikuisten tulee myös osata asettaa rajat digilaitteiden käytölle, jotta aikaa jää myös levolle ja palautumiselle.

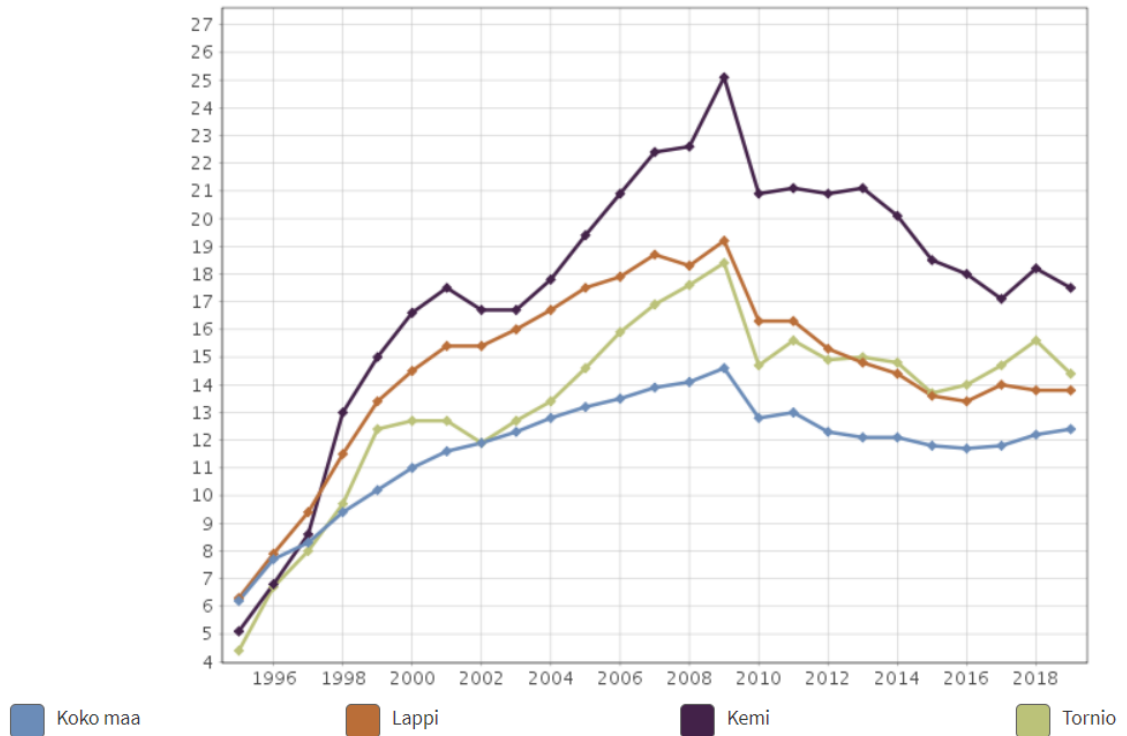
2.3 Kemiläisten lasten ja nuorten hyvinvoinnista

Pääosa kemiläisistä lapsista ja nuorista voi hyvin, mutta osalla voidaan havaita hyvinvointia vaarantavien tekijöiden kasaantumista. Lastensuojelun näkökulmasta mitattuna kemiläiset nuoret ja lapset voivat huonommin kuin Lapissa tai koko maassa keskimäärin. Vuonna 2019 Suomessa oli vain 11 kuntaa, joissa oli enemmän kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria kuin Kemissä. Tämä sijoitettujen lasten suuri määrä kertoo kemiläisten lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin vajeista. (Hyvinvointiraportti 2019, 9—10.)

THL:n vuoden 2021 kouluterveyskyselystä selviää, että kemiläisten 8. ja 9. luokkalaisten kokemus omasta terveydentilastaan on huonontunut vuodesta 2019. Oman terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi kokevien määrä on korkein koko kymmenen vuoden tutkimusjakson aikana. (Kuvio 2.) Kyselystä selviää myös, että kemiläisten 8. ja 9. luokkalaisten nuorten ahdistusoireilu on lisääntynyt merkittävästi samoin kuin koko maassa keskimäärin (Sotkanet 2021a). Kouluterveyskyselyn tuloksissa tulee huomioida koronakriisin vaikutukset kemiläisten nuorten hyvinvointiin.

Pienituloisuusaste tarkoittaa alle 18-vuotiaita lapsia, jotka asuvat pienituloisessa kotitaloudessa (Hyvinvointiraportti 2019, 9). Kemissä lasten pienituloisuusaste on korkeampi kuin koko maassa tai Lapissa keskimäärin. Vuosien laskusuhdanteen jälkeen lasten pienituloisuus nousi hieman vuonna 2018, mutta on taas laskenut vuonna 2020. Lapissa lasten pienituloisuusaste on korkeampi, kuin koko maassa keskimäärin. (Kuvio 3.)

Kuvio 3 Lasten pienituloisuusaste (Sotkanet 2021b).

Kemiläisten lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisessä tulee huomiota kiinnittää erityisesti perheiden sosioekonomiseen asemaan, sillä aikuisen huono-osaisuudella on todettu olevan yhteys lapsen aikuisuuden huono-osaisuuteen (Erola, Kallio & Vauhkonen 2017, 508). Perheen toimeentulolla on vaikutusta vanhempien hyvinvointiin ja vanhempien hyvinvointi puolestaan heijastuu lasten hyvinvointiin. THL:n (2019) toteuttamasta tutkimuksesta selviää, että lasten ja vanhempien hyvinvointi on heikompaa perheissä, joissa vanhempi arvioi toimeentulon hankalaksi. Tutkimuksesta selviää myös, että toimeentulo-ongelmien kokemukset ovat yhteydessä lasten heikompiin toimintamahdollisuuksiin sekä suurempaan palvelutarpeeseen, mutta niiden heikompaan saantiin. Lapsiperheiden toimeentulon kohentaminen vähentää paineita palveluissa, kun taas heikentäminen luo jatkuvasti uutta palvelun tarvetta. (Kestilä & Salmi 2019, 3, 29, 37.)

Myös syrjäytymisen riskitekijöihin tulisi kiinnittää huomiota. Riskitekijöitä ovat erilaiset huono-osaisuudet, jotka voivat liittyä esimerkiksi talouteen, terveyteen, työttömyyteen, koulutukseen tai muuhun syrjäytymiseen (Karjalainen 2017, 253). Kemiläisillä lapsilla ja nuorilla on havaittavissa terveyteen sekä talouteen liittyviä riskitekijöitä. Riskitekijöiden kasaantuessa lapsi tai nuori on vaarassa syrjäytyä.

3 OIKEUKSISTA, LAINSÄÄDÄNNÖSTÄ JA EETTISYYDESTÄ KOULUKURAATTORITYÖSSÄ

Tässä luvussa käsitellään lain asettamia oikeuksia ja velvollisuuksia koulukuraattoripalveluista palveluntuottajan ja heidän asiakkaidensa näkökulmasta. Näiden jälkeen seuraa sosiaalityön tarkastelua eettisestä näkökulmasta. Luvun aiheiden tarkastelussa painotetaan koulusosiaalityön näkökulmaa.

3.1 Koulukuraattorin työtä ohjaavista laeista ja oikeuksista

Koulukuraattorilla ja vastaavalla koulukuraattorilla on velvollisuus noudattaa monenlaisia lakeja, kuten sosiaalihuoltolakia, oppilashuoltolakia ja opetustoimen lainsäädäntöä. Sosiaalityön ja sosionomin koulutuksen kautta koulukuraattori omaa sosiaalialan osaamisen, vaitiolovelvollisuuden ja luottamuksellisuuden asiakassuhteissa oppilaan sekä hänen perheensä kanssa. Koulukuraattorit työskentelevät täten sosiaalihuollon laillistettuina ammattihenkilöinä ja heidän työtään ohjaavat lain säätämät oikeudet, rekisteröinti, valvonta ja ammattieettiset velvoitteet. (Ristimäki 2018.)

Sosiaalihuollon ammattihenkilönä koulukuraattorin työtä ohjaa sosiaalihuoltolaki, joka velvoittaa edistämään ja ylläpitämään yhteisön, perheen sekä yksilön sosiaalista hyvinvointia, turvallisuutta, osallisuutta ja toimintakykyä. Laki velvoittaa toimimaan aina asiakkaan edun mukaisesti eli toimintatavat ja ratkaisut tulisi valita siten, että ne turvaisivat parhaiten muun muassa asiakkaan itsenäistä suoriutumista, omatoimisuutta, merkityksellisten ihmissuhteiden jatkuvuutta, asiakassuhteen luottamuksellisuutta, yhteistoimintaa asiakkaan kanssa, asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvointia sekä kielellisen, uskonnollisen ja kulttuurisen taustan huomioimista. Koulukuraattorin työn toimet koskevat lasta ja täten ensisijaisesti tulee ottaa huomioon lapsen etu. Lisäksi lapsen kohdalla tulee huomioida ratkaisujen ja toimien turvaavan parhaiten lapselle tasapainoisen hyvinvoinnin ja kehityksen, kasvuympäristön turvallisuuden, itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuden, ymmärryksenannon, kehitystason ja iän mukaisen huolenpidon sekä henkisen ja ruumiillisen koskemattomuuden. Palveluita annettaessa tulee tukea tarvittaessa myös huoltajia, vanhempia ja muita lapsen kasvatuksesta ja

hoidosta vastuussa olevia henkilöitä. Ratkaisuja tehdessä huomiota tulisi kiinnittää lasten ja nuorten toiveisiin ja tarpeisiin. (Sosiaalihuoltolaki 2014/1301 1:3 §, 1:4 §, 1:5 § & 2:10 §.)

Koulukuraattoripalvelut ovat osa oppilashuoltoa. Koulutuksen järjestäjän täytyy organisoida oppilashuolto yhteistyössä opetustoimen sekä terveys- ja sosiaalitoimen oppilashuoltopalveluista vastuussa olevien viranomaisten kanssa. Tämä yhteistyö tulisi toteuttaa siten, että oppilashuollosta tulee yhtenäinen ja toimiva kokonaisuus. Yhteistyössä arvioidaan oppilashuollon toteutumista ja vaikuttavuutta, joten koulutuksen järjestäjän on salassapitosäännösten estämättä toimitettava pyydetty tiedot terveyden- ja hyvinvoinnin laitokselle sekä opetushallintoviranomaiselle. Keskeisimmät tulokset arvioinnista on julkistettava. Oppilashuollon ja täten koulukuraattoripalvelun kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista tulee laatia myös oppilaitoskohtainen oppilashuoltosuunnitelma, joka tehdään yhteistyössä oppilaitoksen henkilöstön, oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa. Oppilashuoltosuunnitelman toteutumista tulee seurata ja siitä vastaa koulutuksen järjestäjä. Se voidaan toteuttaa joko yksin oppilaitoskohtaisesti tai yhteisenä useammassa oppilaitoksessa. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287 2:9 §, 2:13 § & 4:25 §.)

Sosiaalihuoltolaki velvoittaa sosiaalihuollon toimintayksiköt sekä toimintakokonaisuudesta vastaavat tahot laatimaan myös omavalvontasuunnitelman, jonka avulla voidaan taata sosiaalihuollon turvallisuus, asianmukaisuus ja laatu. Suunnitelma tulee olla julkisesti esillä ja sen toteutumista tulee seurata säännöllisesti. Suunnitelman toimintaa tulee kehittää toimintayksikön henkilöstöltä ja asiakkailta säännöllisesti kerätyn palautteen pohjalta. (Arki, arvot ja etiikka 2017, 43.)

Oppilaitosyhteisön hyvinvoinnin edistämisen ensisijainen vastuu on oppilaitoksen henkilökunnalla ja täten myös koulukuraattorilla. Oppilashuollon ja oppilaitoksen henkilökunnan velvollisuutena on ohjata oppilas hänelle tarpeellisiin opiskelu- huollon palveluihin ja etuuksiin, joihin lukeutuu myös koulukuraattoripalvelut. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287 1:4 § & 2:11 §.)

Oppilaalle tulee järjestää mahdollisuus keskustella oppilashuollon koulukuraattorin kanssa oppilaan, huoltajan tai muun henkilön tarpeen ilmaisusta laskettuna viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä. Kiireellisessä tapauksessa

keskustelu tulee järjestää samana tai seuraavana päivänä. Henkilökohtainen keskustelu on järjestettävä oppilaalle määräajan sisällä myös silloin, kun huoltaja tai muu henkilö on ottanut yhteyttä, jollei asia koske yhteydenottajan ohjausta ja neuvontaa tai muusta syystä keskustelun järjestäminen nähdään tarpeettomaksi. Jos yhteydenottoa ei voida tehdä yhdessä oppilaan kanssa, on hänelle annettava tieto yhteydenotosta sekä mahdollisuus keskustella siihen liittyvistä syistä. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287 3:15 § & 3:16 §.)

Myös oppilaitoksen tai oppilashuollon työntekijän tulee viipymättä ottaa yhteyttä oppilashuollon koulukuraattoriin, jos hän arvioi oppilaan sosiaalisten, psyykkisten tai opiskeluvaikeuksien edellyttävän sitä. Yhteydenotto koulukuraattoripalveluihin tehdään yhdessä oppilaan kanssa. Arvioinnin tehneen työntekijän tulee antaa tiedossaan olevat tiedot, jotka edesauttavat tuen tarpeen arviointia. Myös muut ammatillisessa työtehtävässä toimivat voivat salassapitosäännösten estämättä ottaa yhteyttä koulukuraattoriin oppilaan tuen tarpeen ilmetessä. Yhteydenotoista tulee ilmoittaa myös oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Alaikäisellä tai muulla vajaavaltaisella on oikeus kieltää huoltajaansa tai muuta laillista edustajaansa osallistumasta itseään koskevien asioiden käsittelyyn ja salassa pidettävien oppilashuollon tietojen luovuttamiseen, jos se ei ole selvästi vajaavaltaisen edun vastaista. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287 3:15 §, 3:16 § & 3:18 §.)

Lähtökohtaisesti koulukuraattoripalveluita järjestetään oppilaan ja hänen huoltajansa kanssa yhteistyössä. Toimenpiteitä ja ratkaisuja tehdessä tulee huomioida oppilaan omat toiveet sekä mielipiteet hänen kehitystasonsa, ikänsä ja muiden henkilökohtaisten ominaisuuksien mukaisesti. Huoltaja tai muu laillinen edustaja ei voi kieltää alaikäiseltä oppilashuollon palveluiden käyttöä. Alaikäisen edun toteutumisen arvion tekee opiskeluhuollon henkilöstön terveyden- tai sosiaalihuollon ammattihenkilö. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287 3:18 §.)

Yksilötapaamisten asiakastiedot kirjataan koulukuraattorin asiakaskertomukseen. Koulukuraattorin tekemät asiakaskertomukset puolestaan tallennetaan oppilashuollon koulukuraattorin asiakasrekisteriin. Palvelun järjestänyt kunnan toimielin tai koulutuksen järjestäjä toimii asiakasrekisterin rekisterinpitäjänä. Koulutuksen järjestäjän toimiessa rekisterinpitäjänä, tulee sen nimittää kyseisen alan

ammattihenkilö vastuuhenkilöksi tietojen rekisterinpidosta. Vastuuhenkilö päättää rekisterinsä tietojen luovuttamisesta ja käyttöoikeuksista niissä tilanteissa, kun tietoja pyytävällä henkilöllä on lakiin perustuva oikeus tiedon saantiin. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287 3:20 § & 3:21 §.)

Salassapitovelvoite koskee kaikkia sosiaalialan ammattihenkilöitä ja täten myös koulukuraattoreita. Salassapitovelvoite sisältää kolme osa-aluetta, jotka ovat vaihtelovelvollisuus, hyväksikäyttökielto ja asiakirjasalaisuus (Arki, arvot ja etiikka 2017, 38.) Opiskeluhoitorekisteriin tallennetut yksittäisen opiskelijan tai muun yksityisen henkilön tiedot ovat salassa pidettäviä. Sivulliselle eli henkilölle, joka ei osallistu asianomaisen yksilökohtaisen opiskeluhoillon toteutukseen, tarpeen arviointiin tai muihin siihen liittyviin tehtäviin voidaan luovuttaa salassa pidettäviä tietoja, kun saadaan asianomaiselta henkilöltä tai vajaavaltaisen lailliselta edustajalta kirjallinen ja yksilöity suostumus tai jos tietojen luovuttamiseen oikeuttaa lain säännös. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287 3:22 §.) Salassa pidettävät tiedot ja asiakirjat tulee pitää salassa myös sen jälkeen, kun toiminta sosiaalihuollon tuottajana tai järjestäjänä on päättynyt (Arki, arvot ja etiikka 2017, 38).

Auttamista ja tietojen luovuttamista ei estä yksityisyydensuoja silloin, kun sen avulla vältetään suurilta ongelmilta ja seurauksilta (Arki, arvot ja etiikka 2017, 40). Salassapitovelvollisuudesta voidaan poiketa, kun herää epäily oppilaaseen kohdistuvasta henkeen tai terveyteen liittyvästä uhasta ja silloin, kun tietoon on tullut olosuhteita, jotka ovat herättäneet epäilyksen jonkun mahdollisesti joutuvan väkivallan kohteeksi. Tällöin tiedon saaneella henkilöllä on oikeus ilmoittaa siihen liittyvät tiedot poliisille. (Perusopetuslaki 1998/628 8:40 §.) Myös oppilashuolto-ryhmän jäsenet voivat keskustella oppilaan salassa pidettävistä tiedoista muiden asiantuntijoiden kanssa, jos heidän apunsa katsotaan tilanteeseen tarpeelliseksi. Oppilashuollon toteuttajilla ja järjestäjillä on oikeus saada toisiltaan sekä luovuttaa toisilleen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi välttämättömät tiedot. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287 3:23 §.)

Koulukuraattori on sosiaalihuollon ammattihenkilö ja täten hänen työtänsä velvoittaa laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä. Laki velvoittaa sosiaalihuollon ammattilaista kehittämään ja ylläpitämään ammattitaitoaan sekä perehtymään omaa

ammattitaitoaan koskeviin määräyksiin ja säännöksiin. Sosiaalihuollon ammattihenkilön työnantajan taas tulee mahdollistaa ja huolehtia ammattihenkilön saavan työstään tarvitsevan perehdytyksen sekä tarpeellisen täydennyskoulutuksen, johon voi osallistua kehittääkseen omaa ammattitaitoaan. (Arki, arvot ja etiikka 2017, 30.) Laadukkaan työn turvaamiseksi sosiaalialan ammattihenkilöllä ja täten koulukuraattoreillakin on oikeus kohtuulliseen asiakasmäärään. Työnantajan tulee jakaa työtä niin, ettei siitä aiheudu terveydellistä haittaa työntekijälle. Jos työntekijä kuormittuu terveyttä vaarantavalla tavalla, työnantajan tulee tiedon saannista aloittaa tarpeelliset toimenpiteet sen selvittämiseksi. (Arki, arvot ja etiikka 2017, 56.)

Työturvallisuuslaki velvoittaa työnantajalle yleisen huolehtimisvelvoitteen. Tämän lain mukaan työnantajan tulee järjestelmällisesti selvittää ja tunnistaa työajoista, työstä, työolosuhteista ja työympäristöstä turvallisuudelle sekä terveydelle koituvat vaara- ja haittatekijät, joita mahdollisuuksien mukaan poistetaan tai alennetaan niiden aiheuttamia riskejä. Laki korostaa myös työntekijän velvollisuutta huolehtia sekä omasta, että muiden työntekijöiden turvallisuudesta. Sosiaalialan ammattihenkilö voi kieltäytyä tekemästä yksin niitä työtehtäviä, joissa on havaittu väkivallan uhkaa. Tällöin työturvallisuuslaki oikeuttaa työntekijän suojelun ensisijaiseksi. (Arki, arvot ja etiikka 2017, 55—56.)

3.2 Koulukuraattorityön eettisiä kysymyksiä

Sosiaalialan ammatillisen työn ja täten myös koulukuraattorin työn keskeiset eettiset periaatteet ovat ihmisoikeudet, sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja ihmisarvo. Ammattietiikka ohjaa ammatillista toimintaa ja siinä tehtyjä ratkaisuja sekä valintoja. Sen avulla pyritään edistämään ihmisen hyvän elämän toteutumista. Valtakunnallinen sosiaali- ja terveystieteiden neuvottelukunta ETENE käsittelee sosiaalialan asiakkaiden asemaan liittyviä eettisiä kysymyksiä. Neuvottelukunnan tehtäviin kuuluu muun muassa lausuntojen, aloitteiden ja suositusten tekeminen sosiaali- ja terveystieteiden eettisistä kysymyksistä sekä järjestää koulutustilaisuuksia ja antaa asiantuntija-apua lainsäädäntöä kehittäessä. (Arki, arvot ja etiikka 2017, 6—7, 43.)

Ammattietiikka haastaa työntekijää pohtimaan asiakkaan oikeuksien ja työntekijän velvollisuuksien välistä suhdetta, sillä ristiriidoissa ja vaihtelevissa tilanteissa ei ole suoraa vastauksia siihen, miten tulisi toimia. Lainsäädäntö ei aina tarjoa selkeitä vastauksia ihmissuhdetyön ongelmatilanteisiin ja tällöin työntekijä joutuu pohtimaan ratkaisuja valintoineen oman ammattietiikan pohjalta. Tällöin päätökset eivät perustu vain tietoon ja kokemukseen vaan omien arvojen ja päämäärien selvittämiseen eli päätöksenteossa vaikuttavat myös ihmisen tunteet sekä elämäkokemukset ja -kulku. (Arki, arvot ja etiikka 2017, 7, 25.) Koulukuraattorin työtä ohjaa monet lait, jotka antavat raamituksen työlle. Käytännössä työtä voi kuitenkin toteuttaa erilaisin tavoin, mutta työmuodon valinta tulisi tehdä aina asiakaslähtöisesti. Oman ammattietiikan käyttö näkyy muun muassa silloin, kun koulukuraattori arvioi oppilaiden tuen tarpeen kiireellisyyttä ja avuntarpeen laajuutta sekä tekee niiden pohjalta yksilöllisiä päätöksiä asiakasprosessien suhteen. Eettisten kysymysten asetteluja ja taitoja tulee vastaan ammattityön yhteydessä, joten ammattieettiset taidot kehittyvät jokaisella ammatillisen kokemuksen myötä (Arki, arvot ja etiikka 2017, 34).

Koulukuraattorin työ on oppilaslähtöistä eli oppilaiden tarpeista lähtevää toimintaa, jota toteutetaan yhteisö- ja yksilötasolla. Koulukuraattorin tulisi ottaa huomioon asiakkaan toiveet sekä tahdot tuen tarvetta arvioidessaan ja järjestäessään. Koulukuraattorin työssä tulisi täten huomioida asiakaslähtöinen työskentely eli asiakkaan määrittelemien ja esiin nostamien tarpeiden kautta etenevä asiakassuhde. Tällöin asiakas saa oman äänensä kuuluviin, hänen itsemääräämisoikeutensa toteutuu ja hän kokee aidosti pystyvänsä osallistumaan omaan asiakasprosessiinsa. Joissain tapauksissa asiakaslähtöisyyden toteutumisessa voi kuitenkin esiintyä esteitä. Näitä esteitä voivat olla esimerkiksi kykenemättömyys ilmaista omaa tahtoaan tai toiveitaan. (Arki, arvot ja etiikka 2017, 15.) Koulukuraattorin tulisi tunnistaa, kehittää ja mahdollisuuksien mukaan hyödyntää asiakaidensa eli jokaisen yksilön, ryhmän ja yhteisön omaavien vahvuuksien käyttöä sekä huomioida heidän käytössään olevat voimavarat (Arki, arvot ja etiikka 2017, 20). Oppilaiden lähtökohdat, kokemukset ja suhtautuminen erilaisiin tilanteisiin sekä ihmissuhteisiin eroavat toisistaan ja tämä edellyttää koulukuraattorilta hyvää ihmis- ja tilannelukutaitoa, kun hän kohtaa oppilaita sekä heidän läheisiään työssään.

Sosiaalialan ammattihenkilö luo luottamussuhteen asiakkaan kanssa puheidensa ja tekojensa kautta. Asiakkaita tulisi kohdata arvokkaasti, edistäen yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta ja kunnioittaen ihmisoikeuden loukkaamattomuutta. (Arki, arvot ja etiikka 2017, 40—41.) Koulukuraattorin ensitapaaminen voi olla jo ratkaiseva tekijä sille, tuleeko oppilas kertomaan omista asioistaan tai uudestaan tapaamaan häntä. Ihmissuhteet ovat lapsille ja nuorille hyvin tärkeitä ja tämä tulisi huomioida heille tarjotuissa palveluissa. Heille ei ole olennaista palvelun toimiala tai ammattikunta vaan se, että tarpeen tullessa heidän arkiympäristössään on ihmisiä, joihin on helppo ottaa yhteyttä ja kertoa omista iloista sekä huolista. (Lapsuuden ja nuoruuden etiikka sosiaali- ja terveysalalla 2013, 35.) Koulukuraattorin työ on lapsille ja nuorille suunnattua palvelua, jonka tavoitteena on tarvittaessa pyrkiä olemaan oppilaille tuki ja turva sekä helposti lähestyttävä aikuinen, jolle voi kertoa luottamuksellisesti omista asioistaan. Työskentelyn avainasemassa on hyvät vuorovaikutustaidot, luottamussuhteen luominen ja sen ylläpito sekä taito mukautua erilaisiin tilanteisiin.

Koulukuraattorin työn esteenä voi olla työntekijän tuntemattomuus ja näkymättömyys koululaisten kouluarjessa. Koulukuraattorin läsnäolo ja hänen tehtäviensä tietoisuus koulussa vaikuttavat lasten ja nuorten kynnykseen hakea apua koulukuraattorilta. Palvelun laatua ja vaikuttavuutta edistäisi koulukuraattorin antama aika lasten ja nuorten kohtaamiselle. Palvelussa olisi tärkeää huomioida työntekijän tuttavallisuus oppilaille sekä asiakassuhteen pysyvyys ja jatkuvuus. (Lapsuuden ja nuoruuden etiikka sosiaali- ja terveysalalla 2013, 36.) Asiakkaan kanssa luottamussuhteen rakentamisen edellytyksenä on huomioida se, miten kohtaa asiakkaan sekä turvaa asiakassuhteen jatkuvuuden.

Työkäytäntöjen laatukriteerinä ja sosiaalialan eettisenä veloitteena voidaan pitää sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Tätä voidaan tarkastella muun muassa yhdenvertaisuuden, ihmisarvon, resurssien jakautumisen, asiakasryhmien ja tasa-arvon näkökulmasta. Asiakkaan sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäminen on koulukuraattorin velvollisuus. Asiakkaiden oikeudenmukaisuus ja työn avoimuus katsotaan toteutuvan, kun toimitaan mahdollisemman lievän puuttumisen periaatteen mukaisesti. Tällöin ei käytetä voimallisia toimenpiteitä vaan valitaan se toimenpide, joka mahdollisimman vähän puuttuu asiakkaan elämään. (Arki, arvot ja etiikka 2017, 20, 33, 35.) Koulukuraattorin toiminta sijoittuu kouluarkeen

ja on täten ennaltaehkäisevää matalan kynnyksen palvelua oppilaille. Palvelun vapaaehtoisuus mahdollistaa vapauden käyttää tai olla käyttämättä oppilaille tarjolla olevaa palvelua. Toisinaan asiakkaan vaatimukset eivät ole hänen etunsa mukaisia tai mahdollisia toteuttaa. Työntekijän virkavelvollisuus edellyttää kuitenkin toimimaan, vaikka tilanne ja päätöksenteko olisi vaikea. Myös aktiivisuusvelvoite velvoittaa viranomaisia toimimaan ja tekemään ratkaisua vaikeissakin ristiriitatilanteissa. (Arki, arvot ja etiikka 2017, 35.)

Koulukuraattoria koskee ammattihenkilölaki, jossa säädetään ammattieettisistä velvollisuuksista. Tämän lain mukaan jokaisella työntekijällä on oikeus keskustella ratkaisuisista ja vastuunsa rajoista esimiehensä sekä työkavereidensa kanssa. (Arki, arvot ja etiikka 2017, 29—30.) Koulukuraattorin työssä voi joutua kohtaamaan henkisesti raskaita tapauksia ja tällöin kollegoiden sekä esimiehen tarjoama tuki ja apu on tärkeää. Joissain tilanteissa työntekijä voi tuntea itsensä neuvottomaksi, kun laki saattaa rajoittaa työntekijän haluamaa toimintatapaa ja luoda täten olon siitä, että kädet on sidottu asian suhteen. Näiden tapauksien läpikäynti, pohtiminen ja sitä kautta hyväksyminen on tärkeää, jotta asiat eivät jää vaivaamaan työn ulkopuolellakin ja aja näin työntekijää uupumukseen. Työntekijöiden hyvinvoinnin edistäminen organisaatiossa on hyvin tärkeää, jotta työtapa- turmat, sairauspoissaolot, työntekijöiden vaihtuvuus ja ennenaikaiset eläköitymi- set saataisiin pidettyä mahdollisimman vähäisinä. Työhyvinvoinnin edistäminen lisää voimavaroja, halua olla töissä, sitoutumista, motivaatiota ja innovatiivi- suutta. Sosiaalialalla voidaan kokea kuormittavaksi suuret asiakasmäärät, vai- keat asiakastilanteet ja riittämättömät resurssit. Työntekijöillä on myös riski si- jaistraumatisoitumiselle eli kärsivän auttamisesta syntyvään stressiin sekä myö- tätuntouupumiselle eli työntekijän vähentyneelle kyvyille ja halulle kantaa asiak- kaan tuskaa ja olla empaattinen. (Arki, arvot ja etiikka 2017, 50.) Koulukuraattori työskentelee kouluissa oppilaiden hyvinvointia edistävänä tekijänä sekä yksilölli- sellä että yhteisöllisellä tasolla. Tämä laaja työkenttä haastaa työntekijän asetta- maan omat rajansa työnteolleen ja jaksamiselleen.

Ammattihenkilö on vastuussa omasta toiminnastaan sekä asiakkaalleen että or- ganisaatiolleen. Organisaatioiden toimintatapojen tavoitteet saattavat kuitenkin joissain tapauksissa perustua esimerkiksi vain taloudellisiin lähtökohtiin ja tällöin

sosiaalialan ammattihenkilön tulisi pystyä arvioimaan kriittisesti myös oman organisaationsa toimintatapojen eettisyyttä. Tällöin työntekijä saattaa kohdata moraalisiin valintoihin ja ammattietiikkaan liittyviin ristiriitoihin. Näissä tilanteissa tulee kuitenkin muistaa ammattietiikkaan sekä laillistetun ammattihenkilön toimintaan sisältyvä vastuu omasta ammattitaidostaan. Eettisyyteen liittyvä keskustelu, harkinta ja päätöksenteko eivät ole ainoastaan työntekijän vastuulla vaan sitä tulisi harjoittaa myös koko työyhteisön ja organisaation kesken. (Arki, arvot ja etiikka 2017, 7—8, 30.)

Sosiaalialan ammattihenkilön lojaliteettivelvollisuuden, sananvapauden ja ammattietiikan suhteet muokkautuvat tehtävien luonteen ja aseman mukaan. Sananvapaus on perusoikeus, joka koskettaa työpaikan ulkopuolista viestintää, johdon ja työntekijän välistä suhdetta sekä yhteiskunnallisesti kansalaisten tiedon- tarpeen tyydytystä. Sananvapauden käyttäjälle kuuluu myös vastuu omista sanoistaan ja julkaistujen tietojen on oltava totuudenmukaisia. Sosiaalialan ammattihenkilön olisi hyvä selventää lausuntoja tehdessään se, että onko hän edustamassa toimipaikkansa, ammattiroolinsa, organisaation, työntekijän, ryhmän vai yksityishenkilön kantaa. Ammattietiikan näkökulmasta julkisella keskustelulla ja ilmoituskäytännöllä kyetään turvaamaan haavoittuvimmassa asemassa olevat asiakkaat. (Arki, arvot ja etiikka 2017, 45—46.)

Ammattieettinen harkinta, valmius ja kypsyyt voidaan nähdä oleellisena osana työntekijän ammattitaitoa. Työssä kohdataan tilanteita, joissa tulee pohtia ja ylläpitää sosiaalialan tärkeitä arvoja sekä niiden merkitystä. Työntekijän eettiset periaatteet kertovat hänen arvoistaan, jotka käytännön toiminnassa ilmenevät teoiksi. Täten ammattieettiset periaatteet ovat tärkeä osa ammatillisuutta. Ammattietiikka ohjaa koulukuraattorin ammatillista toimintaa sekä siihen liittyvien ratkaisujen ja valintojen tekoa. (Arki, arvot ja etiikka 2017, 7.)

4 OPPILASHUOLLOSTA JA KOULUN SOSIAALITYÖSTÄ

Tässä luvussa hahmotamme oppilashuollon ja koulusosiaalityön yhteiskunnallista tehtävää yhteiskunnan tukipilarina lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa ja edistämisessä. Koulukuraattorin työtä ymmärtääkseen tulee ymmärtää kokonaisuus, johon liittyy sosiaalityö ja oppilashuolto. Kappaleessa avaamme koulukuraattorin tehtävää, työn tavoitetta sekä työprosessia ja -menetelmiä. Lopuksi esittelemme oppilashuollosta ja koulun sosiaalityöstä tehtyjä tutkimuksia.

4.1 Oppilashuollon tavoitteesta ja järjestämisestä

Opiskeluhoitoa on perusopetuslaissa määritelty oppilashuolto ja lukiolaissa sekä ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa esiintyvä opiskelijahuolto (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287 1:1§). Opinnäytetyömme keskittyy peruskoululaisiin, minkä vuoksi käytämme opiskeluhoollosta termiä oppilashuolto. Täten myös oppilashuollon ja koulusosiaalityön käsittelyssä painotamme peruskoululaisten näkökulmaa.

Oppilashuolto on laeilla ja suunnitelmilla ohjattua toimintaa, jonka tavoitteena on edistää oppilaiden hyvinvointia, terveyttä ja oppimista sekä oppilaiden ja vanhempien osallisuutta. Keskeistä siinä on oppilasyhteisön hyvinvoinnin, terveyden, esteettömyyden, yhteisöllisen toiminnan sekä koulun ja kodin välisen yhteistyön edistäminen. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 364.)

Oppilashuolto on ensisijaisesti ennaltaehkäisevää ja koko oppilasyhteisöä tukevaa eli yhteisöllistä oppilashuoltoa. Tällä tarkoitetaan toimintakulttuuria, jolla tuetaan ja edistetään koko oppilasyhteisön hyvinvointia. Näitä toimia sekä koulun ja kodin välistä yhteistyötä edistävät ja toteuttavat kaikki oppilaitoksen oppilaiden kanssa työskentelevät sekä oppilashuollosta vastaavat viranomaiset ja työntekijät. Oppilaalla on oikeus myös yksilökohtaiseen oppilashuoltoon eli yksittäiselle oppilaalle tarkoitettuihin oppilashuollon psykologi- ja koulukuraattoripalveluihin, oppilas- ja kouluterveydenhuollon palveluihin, monialaiseen yksilökohtaiseen oppilashuoltoon sekä koulutuksen järjestäjän järjestämiin sosiaali- ja terveysterveysterveyspalveluihin. Käytettävissä olevan opiskeluhoollon tiedottaminen opiskelijoille ja heidän

huoltajilleen on koulutuksen järjestäjän vastuulla, mutta oppilashuollon ja oppilaitoksen henkilökunnan velvollisuutena on ohjata oppilas hänelle tarpeellisiin oppilashuollon palveluihin ja etuuksiin. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287 1:3§ 1:4§ 1:5§ 2:11§.)

Oppilashuoltoon sisältyvät koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 363). Oppilashuoltoa toteutetaan yhteistyössä sosiaali- ja terveysviranomaisten, opetustoimen, oppilaiden, huoltajien sekä muiden tarpeellisten tahojen kanssa. Tämä yhteistyö tulisi toteuttaa siten, että oppilashuollosta tulee yhtenäinen ja toimiva kokonaisuus. Oppilashuollon vaikuttavuutta ja toteutumista arvioidaan yhteistyössä opetustoimen sekä terveyden- ja hyvinvointilaitoksen kanssa. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287 2:9§, 4:25§.)

Oppilaalla on oikeus saada maksutta sellaista oppilashuoltoa, jota hän tarvitsee opetukseen osallistumiseksi. Huoltaja ei voi kieltää lastaan käyttämästä oppilashuollon palveluja. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 367.) Alaikäisellä tai muulla vajaavaltaisella on oikeus kieltää huoltajaansa tai muuta laillista edustajaansa osallistumaan itseään koskevien asioiden käsittelyyn ja salassa pidettävien oppilashuollon tietojen luovuttamiseen, jos se ei ole selvästi vajaavaltaisen edun vastaista. Oppilashuollon koulukuraattori- ja psykologipalveluista sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon vastaa esi- ja perusopetuksessa koulun sijaintikunta oppilaan kotikunnasta riippumatta. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287 2:9§ 3:18§.)

Jokaisesta oppilaitoksesta tulee löytyä monialainen oppilashuoltoryhmä, joka suunnittelee, kehittää, toteuttaa ja arvioi oppilashuoltoa. Ryhmän tehtävänä on edistää yhteisön hyvinvointia ja turvallisuutta sekä toteuttaa ja kehittää muuta yhteisöllistä oppilashuoltoa. Oppilashuoltoryhmä voi tarvittaessa kuulla oppilaita, vanhempia tai muita asiantuntijoita. Monialaisessa asiantuntijaryhmässä puolestaan käsitellään yksittäistä oppilasta tai oppilasryhmää koskevia asioita. Ryhmä kootaan oppilaan tuen tarpeen arvioimiseksi ja oppilashuollon palvelujen järjestämiseksi. Sen kokoonpano riippuu käsiteltävästä asiasta. Oppilaalta tai hänen huoltajaltaan tulee pyytää suostumus ryhmään nimettävistä tai osallistuvista hen-

kilöistä. Ryhmän kokoontumisista saadut tiedot kirjataan oppilashuoltokertomukseen. Monialaista pohdintaa ja käsittelyä vaativat myös esimerkiksi poissaolot, pedagogiset asiakirjat, kiusaamistilanteet, kasvatust keskustelut ja työrauhaongelmat. Tällaisissa tilanteissa tarvitaan usein koulukuraattorin osaamista. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 373.)

Oppilashuollon kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista laaditaan oppilaitoskohtainen oppilashuoltosuunnitelma, joka tehdään yhteistyössä oppilaitoksen henkilöstön, opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa. Oppilashuoltosuunnitelman toteutumista tulee seurata ja siitä vastaa koulutuksen järjestäjä. Se voidaan toteuttaa joko yksin oppilaitoskohtaisesti tai yhteisenä useammassa oppilaitoksessa. Opetussuunnitelman ja oppilashuollon avulla tuetaan oppimista sekä tunnistetaan, ehkäistään ja vähennetään oppimisen esteitä, oppimisvaikeuksia, syrjäytymistä ja opiskelussa ilmeneviä muita ongelmia. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287 1:6§, 2:13§.)

Oppilashuollon toteuttamisessa, suunnittelemisessä ja kehittämisessä pyritään siis kuuntelemaan ja osallistamaan niin työntekijöitä, oppilaita kuin vanhempia ja siinä korostuu vahvasti moniammatillisuus ja asiantuntijuuden jakaminen. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) mukaisesti oppilashuollossa painottuu ongelmien ehkäisemisen sekä varhaisen tuen ja avun tarjoaminen. Laki painottaa myös yhteisöllistä oppilashuoltoa eli kaikkien koulun aikuisten yhteistä toimintatapaa, joka edistää oppilaiden hyvinvointia, terveyttä ja oppimista. (Pippuri 2015, 2.)

Kemissä on kuusi peruskoulua, joista kolmessa on yläaste. Kemi noudattaa Meri-Lapin alueellista perusopetuksen opetussuunnitelmaa, joka koostuu lain mukaisien vaatimusten sekä opetushallituksen yleisten opetussuunnitelman perusteiden lisäksi Meri-Lapin alueellisista tarkennuksista. Tiettyjä asioita kuten oppilashuoltoa, voidaan kuitenkin kuntakohtaisesti tarkentaa. Alueellisen opetussuunnitelman mukaan oppilashuollon tavoitteena on lisätä oppilasryhmien ja koulu yhteisön hyvinvointia koko Meri-Lapin alueella yhteisöllisten toimintatapojen järjestelmällisellä kehittämisellä sekä oppilaiden kokonaisvaltaisen kehityksen, terveyden, oppimisen ja hyvinvoinnin monialaisella huomioimisella. Oppilashuolto ta-

voittelee myös oppilaiden ja vanhempien osallisuuden suunnitelmallista edistämistä. Yksi osa alueen koulujen yhteisöllistä toimintakulttuuria on myönteisen vuorovaikutuksen tukeminen oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa. Kouluissa kehitetään myös osallisuutta vahvistavia toimintamalleja ja rakenteita. (Meri-Lapin alueellinen opetussuunnitelma 2016, 1, 80.)

4.2 Koulukuraattorin työstä, työprosesseista ja -menetelmistä

Yksi osa oppilashuoltoa on koulun sosiaalityö, jota koulukuraattori harjoittaa yhdessä eri toimijoiden kanssa. Työssä toimitaan sosiaali-, terveys- ja opetustoimen rajoilla. Koulukuraattori toimii koulussa sosiaalialan ammattilaisena, missä hän sosiaalityön keinoin tukee ja edistää oppilaiden oppimista sekä sosiaalista ja psyykkistä hyvinvointia. Hän myös tuo sosiaalityön näkökulman koulun sekä muiden palvelujen kehittämiseen ja suunnitteluun. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 362, 365—366.) Työn tavoitteena on oppilaiden hyvinvoinnin, koulunkäynnin ja myönteisen kokonaiskehityksen tukeminen yhdessä koulun muun henkilökunnan, oppilaiden, vanhempien sekä muiden yhteistyötahojen kanssa (Pippuri 2015, 1).

Sosiaalityöllä tarkoitetaan asiantuntija- ja asiakastyötä, jossa muodostetaan yksilön, perheen tai yhteisön tarpeita vastaava palvelujen kokonaisuus, joka toimii yhdessä muiden toimijoiden tarjoamien tukien kanssa. Tämän kokonaisuuden vaikuttavuutta ja toteutumista seurataan ja ohjataan. Lasten, nuorten ja perheiden parissa toteutettu koulun sosiaalityö on lisäksi lapsi-, nuoriso- ja perhesosiaalityötä. Se voi olla myös yhteisösosiaalityötä, kun sillä vaikutetaan koko oppilasyhteisön hyvinvointiin. Lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa toteutetaan erityisesti nuorisososiaalityötä. Ammatillisessa oppilaitoksessa voi tulla esiin myös kuntouttavan sosiaalityön näkökulma. Rakenteellisella sosiaalityöllä kuraattori tuottaa tietoa lasten, nuorten ja perheiden tarpeista ja toimenpiteiden vaikuttavuuksista. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 365—366.)

Koulukuraattorina voi toimia henkilö, jolla on vähintään sosiaalihuollon ammatillisista kelpoisuusvaatimuksista annetun lain mukainen sosiaalialalle suuntaava sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto. Vastaavalla koulukuraatto-

rilla tulee olla sosiaalityöntekijän kelpoisuus ja hänen palvelujaan tulee olla saatavilla jokaisella koululla. Vastaavalla koulukuraattorilla on vastuu sosiaalityön prosessista, joka koostuu asiakastilanteen arvioinnista, toimenpiteiden suunnittelusta ja niiden vaikuttavuuden arvioinnista. Hän myös tukee ja toimii konsulttina koulukuraattorille, joka tekee sosiaaliohjausta. Sosiaaliohjaus tarkoittaa yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen neuvontaa, tukea ja ohjausta palvelujen käytössä sekä palvelujen yhteensovittamista yhteistyössä eri tahojen kanssa. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 365—366.)

Koulukuraattori auttaa yksittäisiä oppilaita, joilla on esteitä koulunkäynnissä tai hyvinvoinnissa liittyen käyttäytymiseen, sosiaalisiin suhteisiin, tunne-elämään, perhetilanteeseen tai vapaa-aikaan. Yhdessä oppilaan huoltajien, oppilaitoksen henkilökunnan ja muiden tarpeellisten tahojen kanssa koulukuraattori kartoittaa oppilaan tilanteen ja mahdolliset tukitoimet. Asiakkaan tilannetta jäsentämällä kuraattori pyrkii lisäämään hänen voimavarojaan ja etsimään myönteisiä ratkaisuja. Koulukuraattori kiinnittää työssään huomiota erityisesti oppilaan arjen sujumiseen, vuorovaikutussuhteisiin ja toimintakykyyn. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 362, 365—366.) Asiakas- ja kehitystyön lisäksi koulukuraattorit tekevät opetussuunnitelman mukaista oppilashuoltotyötä, ryhmätyöskentelyä, konsulttatiota, kriisityötä sekä yhteistyötä viranomaisten ja muiden eri tahojen kanssa. (Pippuri 2015, 1.) Koulukuraattorin näkemystä voidaan kysyä esimerkiksi luokan opetusjärjestelyjen suunnittelussa.

Koulukuraattorilta vaaditaan omien vuorovaikutus- ja neuvottelutaitojen lisäksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain, sosiaalilainsäädännön ja opetustyötä ohjaavan lain tietämystä sekä vuorovaikutusprosessien, koulujärjestelmän, lasten ja nuorten kehityksen sekä nuorisokulttuurin tuntemusta. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 366.)

Koulukuraattoripalvelut ovat tavoitteellista, suunnitelmallista ja ennaltaehkäisevää matalankynnyksen toimintaa ja se on oppilaille vapaaehtoista. Kouluissa pyritään siihen, että koulukuraattorit ovat näkyviä kouluilla ja oppilaat pääsevät tutustumaan niin koulukuraattoreihin kuin muuhunkin koulun henkilökuntaan. Koulun aikuisten ollessa tuttuja, on oppilaiden helpompi lähestyä heitä ja keskustella

itseään askarruttavista asioista. (Juvonen & Saihoma 2019.) Koulun sosiaalityön antaminen oppilaiden omassa kehitysympäristössään mahdollistaa aidosti ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen (Pippuri 2015, 1).

Koulukuraattorin työ lähtee liikkeelle joko oppilaan omasta, jonkun oppilaitoksen henkilökunnan tai vaikkapa oppilaan kaverin yhteydenotosta. Tavallisimmin aloitteen tekee oppilashuoltoryhmä tai opettaja. Yleensä oppilas ohjautuu koulukuraattorille koulunkäynnin laiminlyömisestä tai käytöshäiriöiden vuoksi. (Sipilä-Lähdekorpi 2006, 22.) Mikäli joku oppilaitoksen tai oppilashuollon työntekijä arvioi, että oppilas tarvitsee koulukuraattoripalveluja sosiaalisten, psyykkisten tai opiskeluvaikeuksien vuoksi, tulee hänen ottaa viipymättä yhteyttä koulukuraattoriin yhdessä oppilaan kanssa ja annettava tarvittavat tiedot tuen tarpeen arvioimiseksi. Jos oppilas ei suostu yhteydenottoon, tulee oppilaalle kertoa yhteydenotosta ja antaa mahdollisuus keskustella yhteydenoton syistä. Myös oppilaan huoltajalle tulee kertoa yhteydenotosta, ellei se ole oppilaan edun vastaista. Myös muulla viranomaisella on velvollisuus ottaa yhteyttä, jos hän on saanut tehtävissään tietoja oppilaan tuen tarpeesta. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287 3:16§.)

Yhteydenoton saadessaan koulukuraattori arvioi tuen tarvetta ja sen kiireellisyyttä. Tilanne ei aina vaadi välitöntä koulukuraattorin asiakkuutta, vaan joskus voi riittää pelkkä ohjaava keskustelu yhteydenottajan kanssa. Aluksi koulukuraattori kartoittaa oppilaan tilanteen eli tekee sosiaalisen selvityksen ja arvioi tuen tarpeen oppilaan ikä ja kehitystaso huomioiden. Tavoitteellinen työskentely edellyttää jatkuvaa yhteistyötä oppilaan verkoston kanssa. Työ on osaksi kohtaamistyötä, jossa tavataan oppilasta ja hänen vanhempiaan ja osaksi ohjaustyötä eli tietojen keräämistä, tapaamisten suunnittelua, koordinointia ja dokumentointia. Työn tavoitteena on tunnistaa oppilaan ja perheen voimavaroja, hyvinvoinnin riskitekijöitä sekä tasapainoisen kehityksen ja kasvun esteitä. Työhön liittyy vahvasti yhteistyö tukiverkoston ja muiden toimijoiden kanssa. Tavoitteet, toimenpiteet ja vastuunjako sovitaan yhdessä oppilaan ja mahdollisesti myös hänen huoltajansa kanssa. Asiakasprosessin aikana arvioidaan tavoitteiden saavuttamista ja oppilaan tilanteen muutosta. Asiakkuus päättyy joko tarpeen päättymiseen tai siihen, että asiaa aletaan hoitamaan muualla. Päättäminen pyritään tekemään yhdessä

oppilaan ja hänen huoltajansa kanssa. Sosiaaliseen selvitykseen perustuvat jatkotoimet voivat olla tuki- ja ohjauskeskustelut oppilaan tai hänen perheensä kanssa, koulunkäyntijärjestelyt tai ohjaaminen koulun tai koulun ulkopuolisten palvelujen piiriin. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 368—369.)

Asiakastyössä koulukuraattorilta vaaditaan aitoa kiinnostusta ja halua kuulla, mitä asiakkaalla on sanottavanaan. Tällöin asiakas tulee aidosti kohdatuksi ja kokee tulleen kuulluksi. Yksilöllisessä tukikeskustelussa oppilaalla on mahdollisuus puhua haluamistaan asioista ja käsitellä ajatuksiaan ja tunteitaan rauhassa aikuisen kanssa. Keskustelussa koulukuraattori voi käyttää apunaan erilaisia välineitä kuten pelejä, verkostokarttaa tai itsenäistyvän nuoren roolikarttaa. Koulukuraattori voi käyttää myös muita työmenetelmiä, joihin on kouluttautunut tai on kiinnostunut. Asiakas-työtä tehdään lisäksi myös luokka- ja ryhmähavainnoimisessa. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 369—370.) Kuraattori voi siis koko luokan tai heistä muodostettujen pienryhmien kanssa tehdä esimerkiksi kiusaamisen vastaista työtä keskustelemalla kiusaamisesta tai harjoittelemalla vuorovaiikutustaitoja.

Koulukuraattori voi tukea myös huoltajien vanhemmuutta yhteisissä tapaamisissa lapsen tai nuoren koulunkäyntiasioiden ohella tai vanhempien vertaisryhmässä. Tarvittaessa oppilas ja perhe ohjataan palvelujen piiriin, hoitoon tai jatkotutkimuksiin oppilaitoksen ulkopuolella. Koulukuraattorin tehtävänä tällöin on sovittaa yhteen verkostoja ja tukiresursseja oppilaan hyvinvoinnin tukemiseksi. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 370.)

4.3 Koulukuraattorityön haasteita

Yksi sosiaali- ja terveydenhuollon painopisteistä on syrjäytymisen ehkäisy, jonka tutkimuksessa on korostunut työn ja koulutuksen merkitys. Tämä on korostanut koulun merkitystä oppilaiden yhtenä kasvuympäristönä, jossa on mahdollista edistää lasten ja nuorten fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista terveyttä sekä hyviä oppimisvalmiuksia. (Pippuri 2015, 2.) Varhainen syrjäytymisen ehkäisy ja nuorten tulevaisuus peruskoulun jälkeen ovatkin suuri haaste yhteiskunnalle (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 375). Tähän ongelmaan yhteiskunta on ryhtynyt vastaamaan uudella oppivelvollisuuslailla, jonka myötä oppivelvollisuusikä nousee 18

ikävuoteen ja samalla toisen asteen opiskelemisesta tulee maksutonta oppivelvollisuuden piiriin kuuluville nuorille. Oppivelvollisuuden laajentamisen tavoitteena on kaventaa oppimiseroja, nostaa työllisyysastetta sekä osaamis- ja koulutustasoa kaikilla kouluasteilla, kasvattaa koulutuksellista yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä lisätä lasten ja nuorten hyvinvointia. Tavoitteena on, että jokainen nuori suorittaa toisen asteen koulutuksen. (OKM 2020.)

Koulukuraattorin työssä korostuu reflektiivinen työote ja reagoiminen yhteiskunnallisiin muutoksiin. Yhteiskunnalliset muutokset heijastuvat lapsiin ja nuoriin ja siten tuovat koulukuraattorin työhön uudenlaisia haasteita. Koulukuraattorityön lisääntyvinä haasteina ovat kriisytyö, yleistyvä peli- ja internetriippuvuus, sosiaalinen media sekä muutokset lasten ja nuorten elämäntavoissa. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 374—375.) Lisäksi työskentely monikulttuuristen oppilaiden ja seksuaalivähemmistöjen kanssa vaatii koulukuraattorilta ja muilta koulun aikuisilta uudenlaisia valmiuksia (Wallin 2011, 23, 29).

Yhteiskunnan suorituskeskeisyys aiheuttaa ahdistusta ja pelkoa yhä useammalle hyvin koulussa menestyvälle nuorelle. Lisäksi haastetta tuo yläasteikäisten kokemana näköalattomuus tulevaisuuden suhteen, mikä kytkeytyy usein koulupoissaoloihin ja motivaation puutteeseen. Vanhemmuudelle paineita aiheuttavat muutuneet perherakenteet, tukiverkoston vähyys sekä työelämän koventuneet vaatimukset (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 375). Tämä näkyy koulukuraattorin työssä lisääntyvänä vanhemmuuden tukemisena.

Lisäksi haasteina ovat resurssien puute sekä oppilashuollon paikkakuntaiset erot. Vaikka laki velvoittaaakin kuntia järjestämään laadukasta oppilashuoltoa, on laadussa eroavaisuuksia paikkakunnittain. Tämä asettaa oppilaat eriarvoiseen asemaan. On pohdintaa siitä, johtuuko laadun vaihtelevuus järjestelmästä vai siitä, että oppilashuollon resurssit ovat puutteelliset. Koulukuraattoreita on monella paikkakunnalla liian vähän työ- ja oppilasmäärään nähden, mikä vaikeuttaa oppilas- ja opiskelijahuoltolain veloitteisiin vastaamista ja asettaa oppilaat eriarvoiseen asemaan. (Koulukuraattorit Ry 2020, 2—3.)

Haastetta työhön luo myös uudet lait ja lakimuutokset, joiden myötä koulumaailma ja oppilashuolto ovat alati muutosvaiheessa. Tämän opinnäytetyön kirjoitta-

misen aikana uusi koulumaailmaa koskeva muutos oppivelvollisuuden laajentamisen lisäksi on maakuntauudistus. Porrastetusti vuosina 2021—2023 voimaan tulevassa maakuntauudistuksessa koulukuraattoripalveluiden järjestämisvastuu siirtyy kunnilta maakunnille. Uudistuksella pyritään tarjoamaan yhtenäisempiä palveluja ja siten lisäämään tasa-arvoisuutta maakunnan sisällä. (STM 2020.) Tämän kuitenkin pelätään vaikeuttavan koulukuraattorille pääsyä entisestään, lisäävän koulukuraattoreiden työtaakkaa sekä aiheuttavan koulukuraattoripalveluiden vieraantumista kunnista, jolloin työn luonne muuttuisi ehkäisevästä työstä korjaavaksi. Muutoksen pelätään myös siirtävän työn painopistettä yhteisöllisestä oppilashuollosta yksilökohtaiseen. (Miettinen 2019.) Nähtäväksi siis jää, kuinka koulukuraattori- ja psykologipalvelut tullaan tulevaisuudessa järjestämään sekä minkälaisia vaikutuksia uudistuksella on palvelujen tasa-arvoisuuteen ja saatavuuteen sekä yhteisöllisen oppilashuollon toteuttamiseen.

4.4 Tutkimuksia oppilashuollosta ja koulukuraattoripalveluista

Oppilashuoltopalveluita tutkitaan säännöllisesti erilaisin menetelmin. Oppilaitosten omien seurantamenetelmien lisäksi oppilashuoltopalveluita arvioidaan ja kehitetään myös valtakunnallisessa mittakaavassa toteutettavin tavoin. Tällaisia ovat esimerkiksi THL:n joka toinen vuosi toteutettava kouluterveyskysely sekä vuonna 2020 alkanut THL:n ja Opetushallituksen yhdessä toteuttama opiskeluhuoltopalvelujen OPA seuranta. Lisäksi koronakriisin myötä on tehty ylimääräisiä oppilashuoltopalveluiden seurantoja.

Opiskeluhuoltopalvelujen OPA 2020 seurannan tuloksista selviää, että oppilashuoltopalveluissa on paljon vaihtelua niin palveluiden järjestämisessä, resursseissa, työn sisällössä kuin arjen toimintatavoissa. Tuloksista selviää, että oppilaat ovat tällä hetkellä epätasa-arvoisessa asemassa oppilashuoltopalveluiden saatavuuden ja tuen suhteen. (Hietanen-Peltola, Jahnuainen, Laitinen & Vaara 2021, 7.)

THL:n vuonna 2021 toteuttamassa kouluterveyskyselyssä selvitettiin 4. ja 5. sekä 8. ja 9. -luokkalaisten oppilaiden kokemuksia oppilashuollon käytettävyydestä ja saatavuudesta. 8. ja 9. -luokkalaisilta kysyttiin lisäksi oppilashuoltoapalvelujen ammattilaisilta saadusta tuesta ja avusta. Tutkimuksen mukaan suurin osa ei ollut

tarvinnut tukea ja apua oppilashuoltopalvelujen ammattilaisilta. Jokaisen palvelun osalta pojat ilmoittivat tyttöjä useammin, etteivät olleet tarvinneet ammattilaisen apua. Tyttöillä oli poikia enemmän täyttymätöntä avun ja tuen tarvetta. Eniten tytöt ilmoittivat tarvinneensa apua ja tukea psykologilta, mutta eivät olleet sitä saaneet. Terveystenhoitajalta oppilaat olivat saaneet eniten apua. Koulukuraattorilta ja psykologilta oli saatu tukea noin yhtä suuri määrä. Tuloksista selviää, että ahdistusoireiset ovat tarvinneet muita enemmän apua ja tukea oppilashuollon ammattilaisilta. (Tutkimuksesta tiiviisti 53/2021, 1, 4.)

Koronaepidemiolla on ollut iso vaikutus oppilashuollon järjestämiselle. Lukuvuonna 2020—2021 kouluterveydenhoitajia siirrettiin toisiin tehtäviin ja myös koulukuraattorin ja psykologin palveluissa on todettu heikennyksiä. Nämä heikennykset näkyvät myös vuoden 2021 kouluterveyskyselyn tuloksissa. Tuloksista käy ilmi, että käynnit kouluterveydenhoitajalla ovat laskeneet ja että merkittävä osa ahdistusoireisista ei ollut saanut apua oppilashuoltopalveluista. Vaikka avun ja tuen tarve on ollut lukuvuoden aikana suurempaa, ilmoitti kuitenkin suurin osa oppilaista, ettei ollut tarvinnut tai käyttänyt oppilashuollonpalveluita. Vain hyvin pieni osuus ilmoitti yrittäneensä saada palvelua, muttei ollut saanut sitä. Tieto oppilashuollon resurssien puutteesta, on voinut estää oppilaiden avun piiriin haikautumisen. Toisaalta oppilashuollon avun antoa on osattu kohdentaa oikein, sillä suurin osa ahdistusoireisista on saanut apua. (Tutkimuksesta tiiviisti 53/2021, 4—6.)

Oppilaiden käynnit koulukuraattorilla ja psykologilla ovat pysyneet samansuuruisina vuoteen 2019 verrattuna. Tämä kertoo tutkimuksesta tehdyn THL:n tiivistelmän mukaan siitä, ettei kouluterveydenhoitajan resurssien niukkuuteen ole voitu vastata lisäämällä käyntejä muilla ammattilaisilla. Palveluvajeesta kertoo myös se, että oppilaiden ahdistusoireilu ja kokemus keskinkertaisesta tai huonosta terveydentilasta on lisääntynyt. (Tutkimuksesta tiiviisti 53/2021, 3, 6.)

THL on tehnyt tutkimuksen korona-ajan, erityisesti kevään 2020 perusopetuksen etäopetusjakson, aiheuttamista muutoksista oppilashuollossa. Tutkimuksen mukaan oppilashuollon tarjoama tuki ja apu heikkeni keväällä 2020 etäkoulun seurauksena samalla, kun erityisesti koulukuraattorit ja kouluterveydenhoitajat kokivat tuen tarpeen kasvaneen. (Tutkimuksesta tiiviisti 40/2020, 1.)

Kemin koulukuraattorin työn tietoisuutta ja siihen liittyviä toiveita on selvitetty aikaisemmin Heidi Putansuun opinnäytetyössä vuonna 2002. Putansuu kohdensi opinnäytetyönsä kaikkiin Kemin 9. luokkalaisiin, heidän huoltajiinsa ja opettajiin. Hän toteutti opinnäytetyönsä monivalintakyselylomakkeella, johon sai vastata nimettömänä. Yhteensä hän sai vastauksia 571. (Putansuu 2002, 15, 17.)

Kyselyiden vastaajista oppilaita oli yhteensä 285. Vastauksista kävi ilmi, että useimmat oppilaista eivät tienneet tarkasti koulukuraattorin koulutusta ja yli puolet olivat sitä mieltä, että koulu ei tiedota koulukuraattorin työstä ja hänen tarjoamastaan avusta tarpeeksi. Putansuu halusi selvittää oppilaiden yleiskuvaa koulukuraattorista eli sitä kokevatko he palvelun positiivisen vai negatiivisena. Kokonaisuudessaan koulukuraattorin työtä pidettiin positiivisena asiana ja kaikenlaisien oppilaiden toiveita koulukuraattorin roolista kouluissa. Vastauksien mukaan oppilaat toivoivat ymmärtäjän sekä auttajan roolia. Koulukuraattorin palvelua käyttäneistä noin puolet olivat kokeneet saaneensa apua ongelmaansa, mutta vain noin 3 prosenttia heistä oli hakeutunut koulukuraattorin luo omasta aloitteesta. Opinnäytetyön mukaan oppilailla ja vanhemmillä on hyvä yleiskäsitys koulukuraattorin työnkuvasta, mutta kokevat silti koulukuraattorin työstä tiedottamisen liian vähäiseksi kouluilla. Koulukuraattorin työtä pidettiin tarpeellisena. (Putansuu 2002, 18—21, 33.)

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa avaamme tekemiämme valintoja koskien opinnäytetyömme tavoitetta, tutkimustyyppiä, tiedonantajien valikoitumista, tiedonkeruumenetelmää sekä aineiston keräämistä ja analyysiä.

5.1 Tavoite, tutkimustyyppi ja tiedonantajien valikoituminen

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa Kemien peruskoulujen yhdeksäsluokkalaisten näkemyksiä ja kokemuksia koulukuraattoripalveluista sekä selvittää, miten he kehittäisivät niitä. Opinnäytetyömme tavoitteena on lisätä tietoa koulukuraattoripalveluiden kohderyhmän näkökulmasta, jotta koulukuraattoripalveluita voitaisiin kehittää paremmin oppilaiden tarpeita vastaaviksi. Opinnäytetyömme tavoitteena on myös lisätä tietoa koulun sosiaalityön ilmiöstä. Tämä opinnäytetyö syventää tietämystämme koulun sosiaalityöstä, koulukuraattorin työnkuvasta, lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja siihen vaikuttavista tekijöistä sekä palvelujen kohderyhmän kokemuksista ja näkemyksistä.

Kiinnostuksen kohteena ei ole koulujen väliset erot koulukuraattoripalveluissa, joten emme erottele eri koulujen välisiä vastauksia opinnäytetyössämme. Emme kuitenkaan halunneet keskittää opinnäytetyötämme vain yhteen kouluun, joten päätimme teettää kyselylomakkeet jokaisessa Kemien peruskoulussa, joissa on 9. luokkia. Myös oppilaiden anonymiteetin säilyttämiseksi emme käsittele vastauksia koulu- tai luokkakohtaisesti.

Tutkimusongelmanamme on selvittää, kuinka koulukuraattoripalveluita voisi kehittää sen käyttäjien näkökulmasta. Pyrimme täten selvittämään sen, miten oppilaat kokevat koulukuraattoripalvelut ja miten he kehittäisivät niitä. Olemme asettaneet kaksi tutkimuskysymystä, joihin pyrimme aineistollamme vastaamaan. Asetimme ensimmäiseksi kysymykseksi sen, millaisena Kemien yhdeksäsluokkalaisten kokevat kuraattoripalvelut ja toisena kysymyksenä sen, kuinka he kehittäisivät koulukuraattoripalveluita.

Opinnäytetyön tulosten kautta voimme mahdollisesti saada tietoa siitä, vastaavatko koulukuraattoripalvelut käyttäjiensä tarpeita, onko kuraattoritoiminta nä-

kyvä osa koulun toimintaa ja onko sukupuolten välisillä vastauksilla eroa. Opinnäytetyömme avulla voidaan saada tietoa siitä, miten koulukuraattoripalveluita voitaisiin kehittää vastaamaan enemmän oppilaiden tarpeita sekä toiveita.

Laadullinen tutkimus on kiinnostunut ihmisten kokemuksista ja näkemyksistä. Se mahdollistaa tarkasteltavan ilmiön hyvän kuvauksen ja syvällisen ymmärtämisen. Laadullisella tutkimuksella tutkitaan yksittäistä tapausta eikä sen tuloksia voida yleistää. Siinä pääasiallinen työväline aineiston kerääjänä ja analysoijana on tutkija itse, jonka kautta aineisto suodattuu tutkimustuloksiksi. (Kananen 2014, 19.) Tavoitteena ei ole tilastollisten yhteyksien etsiminen, vaan jonkin ilmiön ymmärtäminen. Tutkittaviksi valittu otos eli aineisto tai tutkittavat tulisi kuitenkin valita harkinnanvaraisesti, jotta otoksesta saatu tutkimusaineisto vastaisi mahdollisimman hyvin asetettuihin tutkimuskysymyksiin. (Karvinen, Kuula, Puusniekka, Rissanen, & Saaranen-Kauppinen 2009—2012, 49).

Näiden ominaisuuksien perusteella laadullinen tutkimusote valikoitui opinnäytetyömme lähestymistavaksi, sillä opinnäytetyömme tutkii tiettyjen luokkien yhdeksäsluokkalaisten näkemyksiä ja kokemuksia tietyllä alueella ja se tapahtuu heidän omassa luonnollisessa ympäristössään. Opinnäytetyömme ei siis ole yleistettävissä muiden alueiden kouluihin. Laadullisella tutkimuksella meidän on mahdollista saada kokonaisvaltaista ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä sekä löytää uusi tapa ymmärtää tutkimaamme ilmiötä (Kananen 2014, 19).

Keräsimme opinnäytetyön aineistoa kolmelta peruskoulun yhdeksänneltä luokalta. Vuonna 2021 Kemissä on ollut kolmessa eri peruskoulussa yhdeksännet luokat. Nämä peruskoulut ovat Syväkankaan, Hepolan ja Karihaaran koulu. Päädyimme satunnaisvalinnalla ottamaan jokaisesta koulusta yhden yhdeksännen luokan, joille teettäisimme lomakekyselyn (Liite 1 lomakekysely) koskien heidän kokemuksistaan koulunsa kuraattoripalveluista. Kyselyyn vastanneiden luokkien koko vaihteli 17—20 oppilaan välillä. Vastanneista 20 ilmoitti itsensä tytöiksi, 30 pojiksi ja kolme ilmoitti itsensä joksikin muuksi. Kaksi vastanneista ei ilmoittanut sukupuoltaan. Tiedonantajien määräksi tuli täten yhteensä 55 oppilasta.

Opinnäytetyömme tarkoituksena ei ole pyrkiä tilastollisiin yleistyksiin, vaan hankkia tarkempaa tietoa oppilaiden henkilökohtaisista kokemuksista ja näkemyksistä

koulukuraattoripalveluista ja tätä kautta löytää vastaus sille, kuinka hyvin koulukuraattoripalvelut vastaavat oppilaiden tarpeita ja miten he haluaisivat kehittää niitä. Halusimme täten kerätä laajempaa yksilökohtaista tietoa pienemmältä otokselta kuin pintapuolisempaa tietoa isolta otokselta. Tämän takia ajattelimme kolmen luokan tarjoavan tarpeeksi tiedonantajia ja materiaalia laadullista tutkimustamme varten.

5.2 Tutkimusotteen valinta ja aineiston kerääminen

Toteutamme opinnäytetyömme kvalitatiivisena eli laadullisella tutkimusotteella. Laadullisen tutkimusotteen tekemiseen voidaan käyttää monenlaisia lähestymistapoja ja menetelmiä, joita voidaan kutsua yhteisnimityksellä tutkimussuuntauksiksi. Opinnäytetyössämme tavoitteena on saada tietoon oppilaiden erilaisia näkemyksiä ja kokemuksia koulukuraattoripalveluista, joten tutkimme oppilaiden ajattelun muotoja ja kokemuksellisuutta. Tällöin tutkimussuuntauksemme on fenomenografinen tutkimusote, jonka tavoitteena on tuoda esille ihmisten erilaisia käsityksiä tutkittavasta asiasta. Fenomenografisessa tutkimusotteessa aineistosta laaditaan kuvauskategorioita eli esimerkiksi havainnollistetaan käsitysten jakautumista eri ryhmissä. Nämä kuvauskategoriat voidaan jakaa horisontaalisiin ja vertikaalisiin. Horisontaaliset kuvauskategoriat kertovat samanarvoisista käsityksistä ilmiöistä ja vertikaaliset kuvauskategoriat taas kertovat käsitysten järjestyksestä eli esimerkiksi ajan tai muutoksen näkökulmasta. Opinnäytetyössämme käytämme horisontaalista kuvauskategoriaa, kun avaamme opinnäytetyössämme oppilailta saatuja vastauksia kokemuksiansa perusteella. (Karvinen ym. 2009—2012, 36.)

Tiedonkeruumenetelmäksi valitsimme kyselylomakkeen, sillä halusimme saada mahdollisimman laajan tutkimusaineiston, joka samalla toisi esiin oppilaiden omia ajatuksia (Liite 1 Lomakekysely). Käyttämämme kirjallinen materiaali luokitellaan täten yksityisiin dokumentteihin (Sarajärvi & Tuomi 2018). Oppilaat vastasivat kyselylomakkeisiin ohjatusti meidän ollessa joko fyysisesti paikan päällä tai etäyhteyksien välityksellä. Täten käytimme strukturoitua haastattelua, sillä se on sama asia kuin kyselylomakkeeseen vastaaminen ohjatusti. Käytimme kyselyssä sekä strukturoituja että avoimia kysymyksiä. Kyselylomakkeemme sisälsi enemmän avoimia kysymyksiä ja saimme niiden pohjalta laajoja sekä yksilöllisiä vastauksia,

joten pystyimme hyödyntämään strukturoitua aineistoa laadulliseen analyysiin. (Karvinen, Kuula, Puusniekka, Rissanen, & Saaranen-Kauppinen 2009—2012, 57.) Aloitimme kyselylomakkeen strukturoiduilla kysymyksillä ja loppua kohden jatkoimme avoimilla sekä omaa pohdintaa enemmän vaativilla kysymyksillä. Näin ajattelimme oppilaiden saavan enemmän motivaatiota vastaamiseen, kun kyselylomake aloitetaan kevyemmällä ja helpommilla kysymyksillä.

Valitsimme kyselylomakkeen vastaajiksi yhdeksäsluokkalaiset, sillä koemme heillä olevan tarpeeksi kehittyneet kyvyt keskittymään pidemmän aikaa kirjoittamiseen sekä muodostamaan pidempääkin tekstiä ja syvällistä ajattelua. Ajattelimme heillä myös mahdollisesti olevan pisin kokemus koulukuraattoripalveluista ja koulun sosiaalityöstä peruskouluissa.

Aineistonkeruumenetelmiä ei voi täysin jaotella laadullisen ja määrällisen tutkimuksen kesken, joten laadullisessa tutkimuksessa voi esiintyä määrälliseen tutkimukseen liitettäviä piirteitä. Opinnäytetyömme on laadullinen, mutta kyselylomakkeessamme esiintyy sekä määrälliseen että laadulliseen tutkimukseen liitettäviä kyselyasetteluja. Oppilaat vastaavat itsenäisesti kyselylomakkeessa esitettyihin kysymyksiin, joten aineiston keruussa käytämme vain kirjallista ilmaisua. Olemme käyttäneet kyselyssä formaalisia strukturoimattomia asetelmia eli avoimia kysymyksiä ja formaalisia strukturoituja asetelmia eli strukturoituja kysymyksiä. Avoin kysely liitetään yleisemmin laadulliseen tutkimukseen, mutta voi esiintyä myös määrällisessä tutkimuksessa. Strukturoitu kysely taas liitetään yleisemmin määrälliseen tutkimukseen. (Sarajärvi & Tuomi 2018.)

Ennen aineiston keräämistä lähetimme oppilaiden huoltajille sähköisen viestintäjärjestelmä Wilman kautta tiedoteviestin, jossa informoitiin keskeisimmät asiat opinnäytetyöstämme (Liite 2 Tiedote huoltajille). Informoinnin lähetimme noin paria viikkoa ennen aineiston keräämistä, jotta siihen ehtisi tarvittaessa reagoida. Kukaan oppilaista tai heidän huoltajistaan ei ilmoittanut erikseen haluttomuutta osallisuuteen opinnäytetyön aineiston keruuta kohtaan, joten kaikki paikalle tulleet oppilaat osallistuivat lomakekyselyyn vastaamiseen. Me emme tarvinneet erillistä allekirjoitettua lupalappua oppilaiden vanhemmilta, sillä emme keränneet henkilötietoja kyselyssämme. Henkilötiedoilla tarkoitetaan tietoja, joiden avulla voidaan tunnistaa tai on tunnistettavissa kyseiset henkilöt. Tutkimusaineistossa

esiintyessä tietoja, joiden avulla voidaan epäsuorasti tai suorasti tunnistaa henkilöitä, katsotaan sen sisältävän henkilötietoja. Henkilötietojen käsittelyllä tarkoitetaan toimintaa tai toimintoja, jotka kohdistuvat henkilötietoihin. (Ihmistieteiden eettisen ennakkoarvioinnin ohje 2019.)

Aineiston keruuta varten varasimme 45 minuuttia, josta 30 minuuttia käytettiin kirjoittamista varten. Oppilaiden tuli kirjoittaa vähintään 15 minuuttia, ennen kuin saivat poistua luokasta. Näin halusimme varmistaa, että oppilaat keskittyisivät paremmin tekemään kyselyn. Koronan asettamien rajoitteiden vuoksi pääsimme vain yhteen kouluun fyysisesti paikan päälle teettämään kyselyt oppilaille. Kahdessa muussa koulussa opettajat jakoivat kyselylomakkeet oppilaille, kun me olimme etäyhteyksien kautta läsnä kirjoitustilanteessa. Näin pääsimme esittäytymään oppilaille sekä selittämään henkilökohtaisesti opinnäytetyömme tarkoituksen ja heidän osallisuutensa siinä. Alkuun kävimme yhdessä oppilaiden kanssa kyselylomakkeet läpi, jotta välttäisimme sen sisältämän ohjeiden väärinymmärrystä ja täten voisimme saada mahdollisimman hyvin tavoittelemiamme vastauksia. Tarvittaessa avasimme kysymyksiä enemmän oppilaille, jos niiden ymmärtämisessä oli vaikeuksia.

Pyrimme motivoimaan oppilaita kertomalla heidän merkityksensä opinnäytetyötämme kohtaan sen onnistumisen kannalta sekä tuloksien mahdollisesta vaikutuksesta tulevaisuuden koulukuraattoripalvelujen kehittämiseen. Kerroimme antavamme heille myös palkinnon vastauksistaan jälkikäteen. Palkintona ja kiitoksena vastauksista toimitimme jokaiselle osallistuneelle oppilaalle suklaamakeisen. Vastauksien sisällön laajuus vaihteli oppilaiden välillä, mutta kokonaisuudessaan saimme riittävästi materiaalia analysoitavaksi.

5.3 Aineiston analyysi

Opinnäytetyömme laadullinen analyysi on induktiivista analyysia eli yksittäisestä yleiseen etenevää päättelyn logiikkaa. Aikaisempi tieto, teoria tai havainnot eivät ohjaa analyysin toteuttamista tai sen lopputulosta vaan tekemämme analyysi on aineistolähtöistä. Toteutamme aineistolähtöistä sisällönanalyysia, joka voidaan jakaa kolmevaiheiseksi prosessiksi. Ensin tehdään aineiston redusointi eli pelkis-

täminen, jonka jälkeen aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään ja lopuksi abstrahoidaan eli luodaan teoreettisia käsitteitä sekä valikoidaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto. (Sarajärvi & Tuomi 2018.)

Aineistolähtöinen analyysimme lähtee aineiston pelkistämisestä eli kerättyjen vastauksien kirjaamisesta ja luetteloinnista sekä epäolennaisen aineiston pois jättästä, jonka jälkeen samankaltaiset vastaukset yhdistetään samaan kategoriaan eli luokkaan ja nämä kategoriat nimetään sisältönsä mukaan. Tämän jälkeen samansisältöiset alakategoriat yhdistetään toisiinsa ja muodostetaan niistä yläkategorioita. Jatkamme aineiston analyysia yläkategorioista yhdistämällä vielä pääkategorioiksi. Näin yhdistämme kategoriat lopulta yhdeksi kaikkia kuvaavaksi kategoriaksi, jonka avulla pystymme vastaamaan tutkimustehtävään. (Sarajärvi & Tuomi 2018.)

Aloitimme aineiston pelkistämistä tekemällä kyselylomakkeista koulukohtaiset koosteet, jotka yhdistimme myös yhdeksi yhtenäiseksi koosteeksi. Tämän jälkeen kokeilimme taulukoinnin avulla analysoida vastauksia, mutta koimme tämän tavan liian sekavaksi toistavien tietojen vuoksi. Päädyimme lopulta hyödyntämään ajatuskarttoja, sillä koimme niiden selkeyttävän parhaiten keräämäämme aineistoa, kun pystyimme loogisemmin kategorioimaan vastauksia ja näin teemoittelemaan aineistoa. Teimme kyselylomakkeen 6–13 kysymyksistä ja niiden vastauksista erilliset ajatuskartat (Liite 3 Ajatuskartta), jotka etenivät kysymyksen vastauksista yleistettyyn teemaan. Keräsimme ajatuskarttoihin eriäviä vastauksia, joten emme huomioineet samankaltaisia vastauksia määrällisesti, vaan haimme aineistosta mahdollisimman paljon erilaisia vastauksia, joita lähdimme analysoimaan opinnäytetyöhömme. Nostimme vastauksien pohjalta kuusi opinnäytetyötämme koskevaa teemaa, jotka ovat koulukuraattorin näkyvyys, yhteydenotto, koulukuraattorin ominaisuudet, työmenetelmät, muut ja työnkuva. Hyödynsimme aineiston analysoinnissa myös koodausta, kun merkitsimme jokaisen teeman ja niihin liitetyt vastaukset omalla värillensä. Näin pystyimme helpommin löytämään ja erittelemään sen, kuinka paljon aineistoa saimme mihinkin teemaan ja kuinka paljon mitäkin teemaa esiintyi missäkin kysymyksessä. Tämä helpotti muun muassa tuloksien analysointia ja koontia, kun kokosimme aineistoa teema-kohtaisesti.

Kyselylomaketta ei yleensä käytetä laadullisessa tutkimuksessa, mutta päädyimme hyödyntämään tätä aineistonkeruumenetelmää, jotta voisimme vastauksien perusteella tyypitellä henkilöt laadullisiin luokkiin. Valikoimme kyselylomakkeeseen tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun kannalta merkityksellisiä kysymyksiä (Liite 1 Lomakekysely). (Sarajärvi & Tuomi 2018.)

6 TULOKSET

Yhteydenotto

Kyselyymme vastasi yhteensä 55 oppilasta, joista 16 oppilasta kertoi käyttäneensä koulukuraattoripalveluita. Muutama oli käyttänyt palvelua ala-asteella, mutta suurin osa oli käyttänyt palvelua yläasteella. Useimmin koulukuraattoripalvelua oli käytetty yhdeksännellä luokalla. Toiseksi eniten oppilaat olivat käyttäneet sitä seitsemännellä luokalla. Kyselyistä kävi ilmi, että kukaan koulukuraattoripalvelua käyttäneistä ei ollut ottanut itse yhteyttä koulukuraattoriin, vaan sinne oli ohjautettu vanhempien, opettajien, rehtorin tai suoraan koulukuraattorin kautta.

Kokemukset koulukuraattorin yhteydenotosta oli koettu hyvin eri tavoin. Mukana oli positiivisia, neutraaleja sekä negatiivisia tunteita yhteydenotoista. Osa koki sen auttavaksi, tarpeelliseksi ja helpoksi sekä nopeaksi. Toiset taas kokivat sen turhaksi, kylmäksi, ahdistavaksi, pelottavaksi, noloksi ja hämmentäväksi. Mukana oli myös ihan hyviä tuntemuksia ja yhteydenotto koettiin normaaliksi/tavalliseksi. (Liite 3 1(8) Ajatuskartta.)

Koulukuraattorin näkyvyys ja läsnäolo

Kyselyyn vastanneista oppilaista suurin osa tiesi, kuka on koulunsa kuraattori sekä mistä ja miten koulukuraattoriin voi olla yhteydessä. Myös koulukuraattoripalvelua käyttämättä jättäneet oppilaat kertoivat tietävänsä, kuka on heidän koulunsa kuraattori sekä mistä ja miten he voisivat tarvittaessa ottaa yhteyttä häneen. Kyselyihin vastanneista 12 oppilasta kertoi, että he eivät tieneet koulunsa kuraattoria ja heistä 10 ei tiennyt, mistä ja miten häneen voisi olla yhteydessä. Kokonaisuudessaan vastauksien perusteella oppilaat olivat kuitenkin tietoisia koulukuraattorin olemassaolosta ja kokivat osaavansa ottaa häneen yhteyttä tarvittaessa.

Kyselyn vastauksien perusteella koulukuraattoria ei näy paljoa oppilaiden kouluarjessa. Oppilaat kertoivat, että koulukuraattorin työ ei varsinaisesti näy kouluarjessa, mutta he kuitenkin tiesivät, mistä hänet voi löytää ja osasivat eritellä erilaisia tilanteita, joissa koulukuraattori voisi auttaa heitä. Myös palvelua käyttämättä

jättäneet osasivat kertoa, millaisissa asioissa koulukuraattori voisi auttaa oppilaita. Mukana oli kuitenkin muutamia oppilaita, jotka eivät osanneet kertoa, miten koulukuraattori voisi auttaa oppilaita. (Liite 3 6—7(8).) Kyselyistä kävi ilmi, että oppilaat kaipaivat koulukuraattorin palvelua näkyvämmäksi omaan kouluarkeensa. He halusivat palvelua enemmän esille ja toivoisivat siitä kerrottavan enemmän. Lisäinformointi nähtäisiin palveluun pääsyä helpottavana asiana ja madaltaisi näin kynnystä hakeutua koulukuraattorin puheille. Ehdotuksena tuli, että koulukuraattori voisi kertoa oppilaille keskeisesti, millaisissa asioissa hänen puoleensa voi kääntyä. Oppilaat toivoivat myös palvelun tietoja jonnekin helposti ja nopeasti saataville. Palveluun pääsemiseen ja koulukuraattorin yhteyden saantiin kaivattiin myös kehitystä. Ehdotuksena tuli, että koulukuraattorin yhteystiedot sekä vapaat ajat laitettaisiin koulussa keskeiselle paikalle. Oppilaat toivoivat heille annettavan enemmän aikaa ja kouluille kaivattiin myös useampaa koulukuraattoria, jotta esimerkiksi sairastumistilanteissa ei jäätäisi ilman palvelua. (Liite 3 5(8) Ajatuskartta.)

Koulukuraattorin ominaisuudet

Kyselyiden vastauksien perusteella koulukuraattorilta toivottaisiin ammattitaitoa, luotettavuutta, aktiivisuutta, läsnäoloa ja hyviä vuorovaikutustaitoja. Suurin osa oppilaista mainitsi hyvän koulukuraattorin ominaisuuksiksi auttavaisuuden, toisten huomioimisen, ymmärtäväisyyden, välittämisen, kuuntelun- ja ammattitaidon osaamisen. (Liite 3 2, 4—8(8) Ajatuskartta.)

Koulukuraattoripalvelua käyttäneistä 10 oppilasta koki saaneensa apua ja kuusi ei kokenut saaneensa apua tilanteeseensa. He, jotka kokivat saaneensa apua koulukuraattorilta, kuvailivat häntä mukavaksi, kannustavaksi ja hyvien neuvojen antajaksi. Lisäksi koulukuraattorin kerrottiin osaavan auttaa, tuovan esille ajatuksia herättäviä pointteja ja hänen kanssaan puhuminen koettiin helpoksi. He, jotka eivät kokeneet saaneensa koulukuraattorilta apua kertoivat avunannon kohdistuvan väärään asiaan, käytettyjen työmenetelmien olleen vääränlaisia, avunannon olleen merkityksetöntä, kommunikaation välillä olleen ymmärtämättömyyttä, käyntien herättäneen ja vahvistaneen negatiivisia tunteita sekä koulukuraattorin tuntuneen olevan epäpätevä. (Liite 3 2, 4(8) Ajatuskartta.)

Työmenetelmät

Kyselyiden perusteella osa koulukuraattoripalvelua käyttäneistä olivat tyytyväisiä heidän kohdallaan käytettyihin työmenetelmiin, mutta muutamat olisivat kaivanneet heiltä enemmän kysyttävän, mitä he olisivat halunneet käytettävän. Osa oppilaista olisivat halunneet muun muassa heitä osallistutettavan enemmän keskusteluun kysymisen kautta sekä annettavan heille enemmän konkreettisia vinkkejä ongelmien ratkaisuun. Oppilaat, jotka kokivat saaneensa apua koulukuraattoripalveluista, toivat esiin monenlaisia työmenetelmiä, joita heidän kanssaan on käytetty. Työmenetelmiksi kerrottiin muun muassa voimakortit, askartelu, rentoutusharjoitukset sekä mielenterveysvihon ja ajatuskarttojen tekeminen (Taulukko 1). Vastauksien perusteella yleisin käytössä ollut työmenetelmä on puhuminen oppilaiden kanssa. Osa oppilaista koki pelkästään tämän käytön riittämättömäksi ja olisivat toivoneet käytettävän monipuolisemmin myös muita työmenetelmiä. (Liite 3 2—4, 8(8) Ajatuskartta.)

He, jotka eivät kokeneet saaneensa apua palvelusta, kertoivat koulukuraattorin lähinnä vain keskustelleen heidän kanssaan. Heidän vastauksistaan nousi kaippu oikeasti auttaviin ja konkreettisempiin työmenetelmiin. He, jotka kokivat saaneensa apua koulukuraattorilta, kertoivat monipuolisemmin heidän kanssaan käytetyistä työmenetelmistä. Apua saaneet olivat pääpiirteittäin tyytyväisiä käytettyihin työmenetelmiin, mutta myös osa heistä olisivat kaivanneet puhumisen lisäksi muuta tukea ja apua. (Liite 3 2—3(8) Ajatuskartta.)

Taulukko 1 Koulukuraattoripalveluita käyttäneiden oppilaiden kokemuksia ja näkemyksiä työmenetelmistä.

Työmenetelmät	Apua saaneiden kokemuksia ja näkemyksiä	Ei apua saaneiden kokemuksia ja näkemyksiä
Avunannon kokemukset	<p>Siitä oli hyötyä.</p> <p>Ei ahdistusta yhtä paljoa.</p> <p>Sai hyviä neuvoja ahdistukseen.</p> <p>Sai hyviä neuvoja kouluun.</p> <p>Herätti ajatuksia.</p> <p>Puhuminen helpotti ongelmia.</p>	<p>Oli hermostuneempi käynnin jälkeen kuin ennen sitä.</p> <p>Apua ei koettu tarvitsevan.</p> <p>Saatua apua ei pidetty merkittävänä.</p> <p>Pelkästään juttelu koettiin riittämättömänä.</p> <p>Koulukuraattorin kanssa keskustelu toi lähinnä ahdistusta ja käynnit koettiin stressaavina.</p>
Käytetyt työmenetelmät	<p>Rentoutusharjoitukset.</p> <p>Voimakortit.</p> <p>Kannustavien lauseiden teko.</p> <p>Ajatuskarttojen teko ja askartelu.</p> <p>Puhuminen.</p> <p>Mielenterveysvihon teko.</p>	<p>Puhuminen.</p> <p>Pakotti puhumaan luokassa enemmän.</p> <p>Kertoi, että pitäisi ajatella positiivisemmin.</p>
Työmenetelmät, mitä olisi haluttu käytettävän	<p>Niitä mitä on käytetty.</p> <p>Eri harjoituksia.</p>	<p>Auttavia ja hyödyllisiä.</p> <p>Oikeasti auttavia.</p> <p>Kyseltäisiin enemmän.</p> <p>Neuvottaisiin vaikeissa tilanteissa.</p>

He, jotka eivät kokeneet saaneensa apua palvelusta kertoivat koulukuraattorin lähinnä vain keskustelleen heidän kanssaan. Heidän vastauksistaan nousi kaipausta oikeasti auttaviin ja konkreettisempiin työmenetelmiin. He, jotka kokivat saaneensa apua koulukuraattorilta, kertoivat monipuolisemmin heidän kanssaan käytetyistä työmenetelmistä. Apua saaneet olivat pääpiirteittäin tyytyväisiä käytettyihin työmenetelmiin, mutta myös osa heistä olisivat kaivanneet puhumisen lisäksi muuta tukea ja apua. (Liite 3 2—3, 8(8) Ajatuskartta.)

Työnkuva

Oppilaat osasivat kertoa monipuolisesti, minkälaisissa asioissa koulukuraattori voi auttaa oppilaita. Vastauksissa kerrottiin koulukuraattorin pystyvän auttamaan oppilaita mieltä painavissa asioissa, kouluun ja perheeseen liittyvissä asioissa, mielenterveysongelmissa, kiusaamisessa, ihmis- ja kaverisuhteissa, yksinäisyydessä, itsetuhoisisten ajatusten kanssa, henkisessä hyvinvoinnissa sekä terapian kanssa. Lisäksi oppilaiden mukaan koulukuraattori voi auttaa tulkitsemaan asioita, antaa neuvoja, ohjata oikean avun piiriin sekä auttaa itsensä ilmaisun ja tunteiden kanssa. Vastauksissa korostui erityisesti auttaminen kiusaamistilanteissa, koulu- ja perheasioissa sekä mielenterveysongelmissa. Kyselyyn vastanneista oppilaista viisi sanoi, että ei tiedä minkälaisissa asioissa koulukuraattori voi auttaa oppilaita. (Liite 3 6—7(8) Ajatuskartta.)

Vastauksien perusteella koulukuraattorin työnkuva nähdään tärkeänä ja oppilaita tukevana sekä auttavana toimintana. Työn arveltiin olevan rankkaa ja vaikeaa, mutta palkitsevaa. Noin yksi kolmasosa oppilaista vastasi, että he eivät osaa sanoa tai eivät tiedä, miten kuvailisivat koulukuraattorin työtä. (Liite 3 7(8) Ajatuskartta.)

Muut

Muut kategoriaan liitimme muun muassa en tiedä, en osaa sanoa ja en muista vastauksia. Osa oppilaista oli vastannut koulukuraattorin pystyvän auttamaan kaikessa. Saimme vastaukseksi, että jotkut oppilaista olivat kokeneet koulukuraattoripalveluissa kaiken hyväksi ja toiset taas eivät olleet kokeneet mitään hyväksi. Näitä vastauksia ei kuitenkaan perusteltu sen enempää, joten päätimme lisätä nämä vastaukset muut kategoriaan. Yksi oppilas vastasi koulukuraattoripalveluiden käytössä olevan hyvänä puolena se, kun siellä käydessään sai olla tunneilta pois. Eräs oppilas vastasi maailman parhaimmaksi koulukuraattoriksi hänen koulunsa kuraattorin. (Liite 3 3—6, 8(8) Ajatuskartta.)

7 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Tässä luvussa tarkastelemme opinnäytetyön eettisyyttä ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen näkökulmasta. Opinnäytetyön luotettavuutta tarkastellaan laadulliseen tutkimukseen painottaen.

7.1 Opinnäytetyön eettisyys

Jokaisen Suomessa toimivan tutkijan tulee noudattaa tutkimuksen eettisiä periaatteita ja tarvittaessa hankkia etukäteen ihmistieteiden eettisen toimikunnan lausunto, kun tutkimus kohdistuu ihmiseen. Tämän ohjeistuksen sivuuttaminen voi johtaa HTK:n eli hyvän tieteellisen käytännön loukkauksen tunnusmerkkeihin, jolloin asian selvittäminen menee tarvittaessa HTK-loukkausepäilyjen käsittelyprosessiin. (Ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin ohje 2019.)

Suomessa tutkijoita ohjaa yleiset eettiset periaatteet. Tutkijan tulee kunnioittaa tutkittavien ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta, aineetonta ja aineellista kulttuuriperintöä sekä luonnon monimuotoisuutta. Tutkijan tulee myös huomioida toteutuksessa se, ettei tutkimuskohteille aiheudu liiallisia vahinkoja, haittoja tai riskejä. Tutkimustilanteisiin saa sisältyä arkipäivän tilanteiden kaltaista tunteiden kokemuksia ja henkistä rasitusta. (Ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin ohje 2019.)

Kun tutkimus kohdistuu ihmiseen, voidaan peruslähtökohtana pitää tutkittavan henkilön luottamuksen rakentamista tutkijoihin ja tieteeseen. Tutkittavien henkilöiden oikeuksien ja ihmisarvon kunnioittaminen edistää luottamussuhteen muodostumista. Tutkijan olisi hyvä etukäteen tutustua tutkittavaan kulttuuriin, yhteisöön ja niiden historiaan. (Ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin ohje 2019.)

Keskeinen eettinen periaate on mahdollistaa henkilölle tietoon perustuva suostumus. Tutkittavalla on oikeus osallisuuden vapaaehtoisuuteen eli myös siitä kieltäytymiseen. Osallisuudesta ei saa tulla pakonomaista ja siitä kieltäytymisestä ei pitäisi pelätä negatiivisia seurauksia. Osallisuuden suostumuksen voi myös peruuttaa milloin vain. Osallistumissuostumus tulee dokumentoida esimerkiksi kirjallisesti, suullisesti tai sähköisesti. (Ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin ohje 2019.)

Tutkittavalla on oikeus kesken tutkimuksen jättäytyä kokonaan tai yksittäisestä vaiheesta osittain tai kokonaan pois ilman, että hänelle tulisi siitä negatiivisia seurauksia. Keskeyttämisen syytä ei ole pakko ilmaista. Tämä ei kuitenkaan estä siihen asti kerättyjen tietojen hyödyntämistä tutkimukseen. Joissain tapauksissa tutkija voi keskeyttää osallisuuden tutkittavankin puolesta. (Ihmistieteiden eettisen ennakkoarvioinnin ohje 2019.)

Tutkimuksen sisältö, käytännön toteutus ja henkilötietojen käsittely tulee saattaa tutkimukseen osallistuvien tietoon. Mahdollisuuksien mukaan tiedot tulee antaa kirjallisena tai sähköisenä tutkittavan ymmärtämällä kielellä. Osallistumispäätöksen tekoon on annettava tarpeeksi harkinta-aikaa ja tutkimusta koskeviin kysymyksiin tulee vastata. Tutkittavalle on myös annettava totuudenmukainen ja ymmärrettävä tieto tutkimuksen mahdollisista haitoista ja riskeistä sekä sen tavoitteista. Tutkittavan tulee saada realistinen kertomus tutkimuksen hyödyistä ja vaikutuksista. Tutkittavan tulee saada tietää olevansa tutkittavana ja tämä tulee huomioida erityisesti silloin, kun tutkija on tutkittavaan nähden jossain muussa kuin tutkijan roolissa. Tutkijan velvollisuutena on ilmoittaa salassapitosäädösten estämättä tietoonsa tulleet tai suunnitteilla olevat törkeät rikokset, jotka ovat estettävissä. Rikoslain mukaan jo tehtyihin rikoksiin ei ole ilmoitusvelvollisuutta. (Ihmistieteiden eettisen ennakkoarvioinnin ohje 2019.)

Alaikäisiä tutkittaessa tulee huomioida heihin kohdistuvat eettiset periaatteet. Lapsella on oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin omaa kehitystään vastaavasti ja saada tietoa tutkimuksesta hänelle ymmärrettävällä tavalla. Usein huoltajia tiedotetaan tutkimuksesta, mutta joskus alaikäisen osallistuminen on perusteltua myös ilman heidän erillistä suostumustaan. Alaikäisen oma suostumus tutkimukseen riittää silloin, kun hän on täyttänyt 15 vuotta. Huoltajia tulee kuitenkin informoida tutkimuksesta, jos siitä ei koidu haittaa tutkimuskysymyksille tai -asetelmalle. Alle 15-vuotiaiden osallisuudesta päättää ensisijaisesti huoltaja, mutta vähintään 400 henkilölle suunnattuun tutkimukseen riittää vain huoltajan informointi riittävän ajoissa, jotta he voivat halutessaan kieltää lapsensa osallisuuden. Huoltajien tiedottaminen on riittävä myös silloin, kun tutkimuksessa ei käsitellä alaikäisen henkilötietoja. (Ihmistieteiden eettisen ennakkoarvioinnin ohje 2019.)

Suostumuksen osallistumisesta antaa aina ensisijaisesti tutkittavana oleva alaikäinen, vaikka tutkimus vaatisikin laillisen edustajan hyväksynnän. Tutkijoiden kunnioittaminen alaikäisen vapaaehtoisuuteen ja itsemääräämisoikeuteen ei ole riippuvainen huoltajan suostumuksesta. Tutkijan pitää keskeyttää alaikäisen osallisuus tutkimuksessa, jos se ei ole hänen tahtonsa tai etunsa mukaista. (Ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin ohje 2019.)

Tutkimusaineiston keskeisimmät periaatteet henkilötietojen käsittelyyn ovat vastuullisuus, lainmukaisuus ja suunnitelmallisuus. Suunnittelussa otetaan huomioon tutkimusaineiston käsittelyssä ilmenevät mahdolliset riskit, jotka liittyvät tutkittaviin ja muihin henkilöihin. Tutkijan tulee noudattaa lainsäädännön lisäksi niitä oman organisaation tietosuojaohteita, jotka koskettavat hänen tutkimustaan. Henkilötietojen käsittelyn päätökset tulee perustella ja dokumentoida tarkasti, jotta ne ovat organisaation tai viranomaisten tietosuojavastaavan tarkastettavana myös jälkikäteen. (Ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin ohje 2019.)

Tutkija tarvitsee laillisen käsittelyperusteen, kun hän käsittelee henkilötietoja. Eri-tyisten henkilötietoryhmien käsittelyssä eli esimerkiksi niissä henkilötiedoissa, joissa esiintyy poliittisia mielipiteitä, filosofisia tai uskonnollisia vakaumuksia tulee hankkia lisäksi erillinen laillinen peruste. Henkilötietojen käyttötarkoitus tulee tarkentaa riittävän hyvin tutkimuksen suunnittelussa ja vain tutkimuksen tarkoituksen vaatimat tarpeelliset henkilötiedot tulee kerätä. Henkilötiedot tulee yleisesti ottaen poistaa aineistosta niiden tultua hyödyttömäksi tutkimuksen kannalta. Tutkimusaineiston käsittelyyn saa päästää vain ne henkilöt, joilla on asianmukainen peruste niiden käsittelyyn. (Ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin ohje 2019.)

Henkilötietojen käsittelystä ja siihen liittyvistä oikeuksista tulee informoida totuudenmukaisesti ja ymmärrettävästi tutkittavia. Informointi tulee suorittaa viimeistään, kun henkilötietoja kerätään. Yksityisyydensuojaus on tärkeää ja tämä tulee huomioida tutkimukseen osallistuneiden ja julkaisuissa mainittujen ihmisten kohdalla. Myös tekijänoikeudet tulee ottaa huomioon, kun arvioidaan henkilönimien julkaisemista. (Ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin ohje 2019.)

Opinnäytetyömme aineistoa hankkiessamme emme keränneet henkilötietoja ja kyselymme osallistuneet oppilaat olivat noin 15—16-vuotiaita, joten emme tar-

vinneet huoltajilta suostumusta osallistumiseen, mutta huoltajia tuli kuitenkin informoida kyselystä. On mahdollista, että kyselyymme on osallistunut myös alle 15-vuotiaita. Emme kuitenkaan keränneet henkilötietoja, joten heidänkin kohdallaan päti pelkkä huoltajien informoiminen.

Tutkimusaineistojen avoimuudella mahdollistetaan kriittinen arviointi ja näin myös tieteen edistyminen. Avoimuudessa tulee kuitenkin huomioida sananvapaus, tieteen vapaus sekä yksityisyyden ja henkilötietojen suoja. Joissain tapauksissa aineistoja ei voida eettisistä tai lainsäädännöllisistä syistä johtuen pitää avoimena, mutta näissä tapauksissa aineistojen kuvailutiedot voidaan kuitenkin avata. (Ihmistieteiden eettisen ennakkoarvioinnin ohje 2019.)

Ihmiseen kohdistuvassa tutkimuksessa tulee tehdä eettistä ennakkoarviointia eli suunnitteilla olevan tutkimuksen mahdollisen henkilölle koituvan haitan ennakkoarviointia. Ihmistieteiden eettinen toimikunta (ETENE) hoitaa eettisen ennakkoarvioinnin tekemisen ja antaa siitä lausunnon tutkijan tätä pyydettyäessä. Arvioinnissa tarkistetaan tutkimuksen toteutustapaa ja aineiston keräämistapaa mahdollisten vahinkojen sekä riskien ennaltaehkäisemisen kannalta. Tarkistuksen kohteena on myös tutkittavien suostumukseen ja tiedottamiseen tehdyt dokumentit. Eettinen ennakkoarviointi tulee suorittaa ennen aineistonkeruuta, sillä ennakkoarviointilausuntoa ei saa enää jälkikäteen. (Ihmistieteiden eettisen ennakkoarvioinnin ohje 2019.)

Tutkimuksen eettisyydestä ja moraalisuudesta on aina vastuussa tutkija. Opin-
näytetöiden ohjaajien vastuulla on opastaa ohjattaviaan eettisiin periaatteisiin, mutta työn eettisyydestä on vastuussa opinnäytetyön tekijä itse. On myös suositeltavaa, että mahdollinen ennakkoarvioinnin haku tehdään opiskelijan ja ohjaajan välisessä yhteistyössä. (Ihmistieteiden eettisen ennakkoarvioinnin ohje 2019.) Opinnäytetyömme aineiston keruussa ei ollut tarpeellista saada ETENE:n eettistä ennakkoarviointia ja lausuntoa siitä.

Huomioimme opinnäytetyömme aineiston keruussa osallistumisen vapaaehtoisuuden lähettämällä oppilaiden kotiin etukäteen tietoa tutkielmastamme ja oppilaiden roolista siinä. Tiedotteessa kerroimme kyselyyn osallistumisen olevan vapaaehtoista ja että se tehdään anonymisti. Tiedotteen lähettäminen etukäteen

antoi oppilaille mahdollisuuden valmistautua kyselyyn sekä halutessaan olla osallistumatta siihen jättäytymällä pois. Keräsimme opinnäytetyömme aineiston paperisena kyselylomakkeena, joten oppilaiden ei ollut pakko vastata jokaiseen kysymykseen, vaan halutessaan he pystyivät jättää vastaamatta. Emme myöskään tarkastaneet palautuksen yhteydessä, että kaikkiin kysymyksiin olisi vastattu. Näin huomioimme myös vastaajien anonymiteetin. Kahden luokan kohdalla emme päässeet itse keräämään vastauksia, vaan opettajat keräsivät ne. Täten näiden luokkien vastaajien anonymiteetti on saattanut kärsiä, jos opettajat lukivat kyselylomakkeita läpi.

7.2 Opinnäytetyön luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttavat monet tekijät ja sitä tulisi arvioida koko tutkimusprosessin ajan. Luotettavuuden ja uskottavuuden arvioiminen on keskeistä laadullisessa tutkimuksessa. (Tutkimuksen toteuttaminen 2010.) Kriittinen ja arvioiva työasenne on perusedellytys tutkimuksen pätevyydelle ja luotettavuudelle eli sen vakuuttavuudelle ja uskottavuudelle (Karvinen, Kuula, Puusniekka, Rissanen & Saaranen-Kauppinen 2009—2012, 27.)

Tutkimusta voidaan arvioida reflektiolla eli heijastamisella, jolla tarkoitetaan omien tekemisien ja tekemättä jättämisien sekä niiden kyseenalaistamisen tarkastelua. Arviointia tulisi tehdä koko tutkimusprosessin ajan. Tarkastelun kohteena olisi hyvä olla koko tutkimusprosessi ongelmiseen, haasteiseen ja valintoihin. Lisäksi tulisi dokumentoida kriittisesti ne tekijät, jotka katsotaan vaikuttavan tutkimuksen kulkuun ja tuloksiin. Tutkimusprosessin kokonaisvaltaisen tarkastelun kautta tutkija voi vaihe vaiheelta pohtia oman reittinsä sopivuutta halutun päämäärän saavuttamiseksi. (Karvinen ym. 2009—2012, 27.) Kyselylomakkeen laadinnassa pyrimme huomioimaan kysymysten asettelun siten, ettemme ohjaa liikaa oppilaiden vastauksia ja että oppilaat ymmärtäisivät kysymykset haluamallamme tavalla. On kuitenkin mahdollista, että kysymyksemme ja ohjeemme on tulkittu eri tavoin, mikä vaikuttaa saamiimme vastauksiin. Myös vastausten analysointimme on tulkinnanvaraista. Toteutimme opinnäytetyötämme kahdestaan, jolloin tapahtui ajatusten vaihtoa sekä kyseenalaistamista. Näin pystyimme reflektoimaan valintojamme koko prosessin ajan.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä triangulaation avulla eli käyttämällä tutkimuksessa erilaisia teorioita, analyysimenetelmiä, aineistotyyppejä ja näkökulmia. Tämän avulla voidaan todistaa se, että kyseiseen tutkimustulokseen voidaan päästä myös erilaisilla lähestymistavoilla. Triangulaation käyttö ei ole niinkään oleellinen niissä laadullisissa tutkimuksissa, joissa esiintyy tulkinnallisia tuloksia tuottavia subjekteja. (Tutkimuksen toteuttaminen 2010.)

Laadullisessa tutkimuksessa voidaan käyttää soveltaen validiteettia eli aineiston analyysimittarien pätevyyden toteamista mittaavan juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata sekä reliabiliteettia eli mittaustuloksen toistettavuuden ja analyysin johdonmukaisuuden toteutumista mittaavaa käsitettä. Tutkimustulokset eivät saa olla sattumanvaraisia ja käytettyjen menetelmien tulee tutkia sitä, mitä on tarkoituskin tutkia. Käytetyt käsitteet tulee sopia yhteen aineiston sisällön ja tutkimusongelman kanssa. (Tutkimuksen toteuttaminen 2010.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida yleistettävyyden ja siirrettävyyden näkökulmasta. Tällöin pohditaan sitä, voidaanko tutkimuksen tulokset siirtää tai yleistää myös joihinkin muihin tilanteisiin tai kohteisiin. (Tutkimuksen toteuttaminen 2010.) Tutkijoiden saamat tulokset ovat aina kontekstuaalisia eli muun muassa paikkaan, tutkijaan ja aikaan sidonnaisia. Pyrkimys on aina mahdollisimman luotettavaan ja pätevään tutkimukseen, mutta myös tieteessä on inhimillistä toimintaa virheineen ja yrityksineen. (Karvinen ym. 2009—2012, 28).

Opinnäytetyömme analysoitava aineisto pohjautuu oppilaiden kirjoittamiin vastauksiin, joten tutkimusongelmamme on relativistinen eli suhteellinen. Tutkimus ei ole toistettavissa, sillä vastaukset ovat kontekstisidonnaisia ja oppilaiden näkemykset sekä kokemukset voivat muuttua, minkä takia vastauksien samankaltaisuus ei ole todennäköistä. (Karvinen ym. 2009—2012, 76—77.) Vastauksiin vaikuttavat myös oppilaille palvelua tarjonneet koulukuraattorit ja täten vastaukset ovat riippuvaisia muun muassa heidän toteuttamastaan työstä ja mahdollisesta työntekijöiden vaihtuvuudesta. Oppilaiden kokemukset ovat yksilöllisiä ja täten sidonnaisia henkilön omaan kokemukseen, joka voi olla aivan erilainen kuin toisella saman tilanteen kohdanneella. Täten saamamme vastaukset eivät ole yleistettävissä kaikkien oppilaiden kokemusten kesken, vaikka he olisivatkin saa-

neet täysin samanlaista palvelua. Kyselymme tuloksissa tulee huomioida koronakriisin vaikutukset oppilaiden hyvinvointiin sekä koulukuraattorin resursseihin.

8 POHDINTA

8.1 Tutkimustuloksista

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa Kemien peruskoulujen yhdeksäsluokkalaisten näkemyksiä ja kokemuksia koulukuraattoripalveluista sekä selvittää, miten he kehittäisivät niitä. Opinnäytetyömme tavoitteena on lisätä tietoa koulukuraattoripalveluiden kohderyhmän näkökulmasta, jotta koulukuraattoripalveluita voitaisiin kehittää paremmin oppilaiden tarpeita vastaaviksi. Opinnäytetyömme tavoitteena on myös lisätä tietoa koulun sosiaalityön ilmiöstä. Valikoimme tutkittavaksi otokseksi kolme yhdeksäsluokkaa kolmesta eri Kemien peruskoulusta. Keräsimme analysoitavan aineiston oppilailta kyselylomakkeiden avulla.

Olemme opinnäytetyössämme tuoneet esille lasten ja nuorten kokemuksia omasta hyvinvoinnistaan, lasten ja nuorten osallisuutta yhteiskunnassa sekä koronakriisin vaikutuksesta lasten ja nuorten hyvinvointiin sekä oppilashuoltopalveluihin. Olemme myös hahmottaneet oppilashuoltopalveluita, koulukuraattorityötä ja siihen liittyviä haasteita sekä aiempia tutkimuksia oppilashuollosta ja koulukuraattoripalveluista.

Selvittelimme kyselylomakkeen avulla oppilaiden ajatuksia siitä, millaisia ominaisuuksia he toivoisivat koulukuraattorilla olevan. Vastauksista nousi esille toiveita siitä, että koulukuraattori olisi ymmärtäväinen, kuunteleva, ammattitaitoinen, omaisi hyvät vuorovaikutustaidot, kannustava, aidosti välittävä, luotettava ja aktiivinen työssään. Osa nuorista mainitsi myös toivovansa koulukuraattorin osallistavan enemmän oppilasta itseään oman asiakasprosessinsa kulkuun. Oppilaat vastasivat muun muassa haluavansa enemmän vaikuttaa heihin käytettäviin työmenetelmiin. Oppilailla ei kuitenkaan ole välttämättä tietoa siitä, minkälaisien työmenetelmien käyttömahdollisuuksia heillä on, joten koulukuraattorin tulisi tehdä ehdotuksia ja antaa vaihtoehtoja, joista oppilas voisi valikoida mieluisimman tai kokeilla halutessaan useampaa tapaa. Suurin osa koulukuraattoripalveluita käyttäneistä olivat saaneet keskustelunomaista apua, joka oli toisille ollut riittävää, mutta osa heistä olisi kaivannut enemmän konkreettista apua ja ohjeistusta. Poh-

dimme, että ne, jotka olivat kaivanneet muunlaisia työmenetelmiä, olisivat saattaneet tarvita muunlaista apua kuin koulukuraattoripalveluilla on tarjota. Koulukuraattorin asiakaskuntaan mahtuu paljon erilaisia nuoria, joilla on yksilöllisiä tarpeita ja tämän takia palvelun tarjoajan haasteena onkin pystyä tuottamaan monipuolista sekä mahdollisimman hyvin oppilaiden tarpeisiin vastaavaa palvelua. Mielestämme avainasemassa on asiakaslähtöisyys eli palvelun tuottaminen oppilaan tarpeista ja toiveista lähtien.

Selvittelimme kyselyn avulla sitä, kuinka moni oppilaista on käyttänyt koulukuraattoripalveluita. Kyselylomakkeeseen vastanneista oppilaista 39 ei ole käyttänyt ja 16 on käyttänyt jossain vaiheessa koulukuraattoripalveluita. Vastanneiden kesken enemmistöllä ei ole omakohtaista kokemusta koulukuraattoripalveluista, mutta osa kertoi kuulevansa kavereidensa kautta kokemuksia siitä. Uskomme, että koulukuraattoripalvelun ennen kantama stigma eli häpeäleima asiakkaita kohtaan on muutoksessa ja nykyään asiakkaina käyviä nuoria ei ajatella karkeasti ongelmanuoriksi, vaan nuoret pystyvät yhä matalammalla kynnyksellä ottamaan vastaan koulukuraattorin tarjoamaa apua. Stigman heikkenemisestä kertoo myös se, kun nuoret pystyvät puhumaan siellä käymisestä avoimemmin ikätovereilleen.

Vastauksista ilmeni, että kukaan koulukuraattoripalveluita käyttäneistä ei ollut ottanut itse yhteyttä koulukuraattoriin vaan ohjautuminen oli tapahtunut kolmannen osapuolen kautta. Pohdimme tämän kertovan siitä, että koulukuraattoria on vaikea lähestyä itsenäisesti eli kynnys koulukuraattorin vastaanotolle on liian korkea. Vastauksien perusteella koulukuraattoria ei näy oppilaiden kouluarjessa ja läsnäolon puute voi olla osasy sille, miksi oppilaat eivät itse ohjaudu palveluun. Suurin osa oppilaista kuitenkin kertoi tietävänsä, mistä voisivat löytää tarvittaessa koulukuraattorin ja millaisissa tilanteissa he voisivat saada häneltä apua. Koulukuraattorit työskentelevät yleensä useammalla koululla ja ovat tämän takia vain muutamana päivänä viikossa tavattavissa koululla. Uskomme tämän ja suuren asiakasmäärän olevan osasy yhteisöllisen ennaltaehkäisevän työn puutteellisuudelle. Nämä tekijät saavat koulukuraattorin näkymättömämmäksi kouluarjessa, joka taas lisää hänen tuntemattomuuttaan oppilaiden keskuudessa. Pohdimme oppilaiden itseohjautuvuuteen vaikuttavan myös heidän nuori ikänsä.

Vastauksista kävi ilmi, että oppilaat toivoisivat koulukuraattoripalveluita enemmän näkyville kouluarkeen ja paranneltavan sen tiedottamista oppilaille sekä edistettävän palveluihin pääsemistä. Eräs oppilas ehdotti koulukuraattorin yhteystietojen ja vapaiden aikojen laittamista keskeiselle paikalle kouluun, jotta avun hakeminen helpottuisi. Useampi vastaaja toivoi palvelun tiedottamista enemmän esille ja nopeammin saataville. Pohdimme, että voisiko koulun käytävillä laittaa esimerkiksi esitelappuja, joihin tiivistettäisiin koulukuraattorin työkuva, yhteystiedot, saatavuus eli se, miten olisi tavattavissa koululla sekä lyhyt esittely ja kuva koulukuraattorista itsestään. Näiden avulla oppilaat voisivat tunnistaa koulukuraattorin käytäviltäkin, ja hän saisi itseään enemmän esille kouluarkeeseen.

Nykyään monet palvelut pyritään saamaan mahdollisimman nopeasti ja helposti saataville netin kautta ja pohdimme sitä, että pystyisikö koulukuraattoripalveluita-kin kehittää tässä suhteessa. Pohdimme mahdollisuutta siirtää ajanvaraus nettiin tai johonkin sovellukseen, mihin oppilaiden tulisi omilla tunnuksilla kirjautua. Koulukuraattori voisi laittaa sinne näkyville vapaita aikoja, joista oppilaat voisivat varata tarvittaessa itselleen aikoja. Näiden varauksien tulisi pysyä anonyymina oppilaiden kesken, mutta koulukuraattori voisi nähdä varaajan tiedot. Näin oppilailla olisi matala kynnyks hakeutua palveluun, kun muut ikätoverit eivät näe kuka on varauksen tehnyt, mutta mahdolliset kiusalla turhien varauksien tekeminen voitaisiin estää, kun koulukuraattori pystyisi näkemään varauksien tekijät.

Kyselyistä kävi ilmi, että oppilaat toivoisivat saavansa koulukuraattoreilta enemmän aikaa ja täten toivoisivat useampaa työntekijää koululle. Usein varsinkin pienemmällä paikkakunnilla koulukuraattorit vastaavat useamman koulun oppilaista ja pidempien matkojen vuoksi eivät pysty olemaan tavattavissa joka päivä jokaisella koululla. Pohdimme, että voitaisiinko palvelua tarjota etänä, jos toisen koulun oppilas kokee tarvitsevänsä mahdollisimman pian apua, mutta esimerkiksi välimatkojen aiheuttaman ajan vuoksi fyysisesti tapaaminen estyisi. Joskus pienelläkin juttelutuokiolla voi olla suuri merkitys oppilaan hyvinvointiin.

Pyrimme opinnäytetyöllämme vastaamaan siihen, kuinka oppilaat kokevat koulukuraattoripalvelut ja kuinka he kehittäisivät niitä. Kyselyn tulosten perusteella op-

pilaat kokivat koulukuraattorityön tärkeäksi, vaativaksi ja rankaksi, mutta palkitsevaksi. Koulukuraattorin koettiin pystyvän auttamaan oppilaita monenlaisissa asioissa. Oppilaiden mukaan koulukuraattorin työ ei näy juurikaan heidän kouluarjessaan. Yhteydenottaminen koulukuraattoriin on aiheuttanut koulukuraattoripalveluita käyttäneissä oppilaissa niin negatiivisia, neutraaleja kuin positiivisiakin tunteita. Oppilaiden mukaan koulukuraattori on henkilö, jolta saa tukea ja apua ja hänelle voi kertoa omista huolistaan. Koulukuraattorin koettiin auttaneen heitä neuvomalla ja puhumalla. Kuitenkin merkittävä osa koulukuraattoripalveluita käyttäneistä oppilaista ei ollut kokenut saaneensa apua koulukuraattoripalveluista. Kokemukseen koulukuraattoripalveluiden hyödyttömyydestä voi vaikuttaa se, että oppilas tarvitsisi muunlaista apua kuin mitä koulukuraattoripalveluissa on tarjota.

Oppilaiden mielestä hyvä koulukuraattori on auttavainen, ystävällinen, avomielinen, empaattinen, suorasanainen ja reipas. Oppilaiden mukaan hyvä koulukuraattori osaa auttaa, omaa hyvät vuorovaikutustaidot, kuuntelee, ottaa oppilaan toiveet huomioon, on ammattitaitoinen, ohjaa oikean avun piiriin, näyttää kiinnostuksen oppilaan asioihin, osaa käyttää erilaisia työmenetelmiä ja on työssään aktiivinen.

Kyselymme tuloksista päätelemme oppilaiden mielestä koulukuraattoripalvelujen kehittämistarpeita olevan koulukuraattoreiden näkyvyyden ja saatavuuden parantaminen sekä koulukuraattoreiden resurssien lisääminen, mikä näkyi toiveena saada enemmän aikaa koulukuraattorilta sekä saada useamman koulukuraattorin koululle. Koulukuraattoreiden resursseja tulisi siis lisätä ja näkyvyyttä ja saatavuutta tulisi kehittää siten, että mahdollisimman moni oppilas tavoitettaisiin avun piiriin mahdollisimman nopeasti, jotta oppilaan tilanteeseen voidaan puuttua ennen tilanteen eskaloitumista.

Pohdimme tulevan maakuntaudistuksen vaikutuksia koulukuraattoripalveluiden saatavuuteen, näkyvyyteen ja läsnäoloon sekä mahdollisuuteen toteuttaa yhteisöllistä oppilashuoltoa. On pelkoa siitä, että maakuntaudistus veisi koulukuraattoripalveluita kauemmas kunnista ja kouluista ja siten hankaloittaisi yhteisöllisen oppilashuollon toteutumista. Lisäksi pelätään, että maakuntaudistus kasvattaisi koulukuraattoreiden vastuualueita, jolloin työtaakka lisääntyisi ja hankaloittaisi

koulukuraattorille pääsyä entisestään. Erityisesti harvemmin asutetuilla alueilla vastuualueiden kasvaminen ja palveluiden keskittäminen voisi heikentää entisestään koulukuraattoripalveluiden saatavuutta. Tällaiset muutokset olisivat ristiriidassa kyselymme tulosten eli koulukuraattoripalveluiden näkyvyyden, palveluiden saamisen ja resurssien lisäämisen kanssa. Pohdimmekin, kuinka koulukuraattoreiden ja oppilaiden kokemukset ja näkemykset tullaan huomioimaan koulukuraattoripalveluiden järjestämisessä maakuntaudistuksen myötä.

Vastausten perusteella myös koulukuraattoreiden työmenetelmät kaipaisivat kehittämistä niin käytettävien työmenetelmien kuin oppilaiden osallistamisen suhteen. Oppilaiden tarve lisätä osallisuuttaan käytettävien työmenetelmien valinnassa, voisi osaltaan puoltaa STM:n raportin tuloksia, joista selvisi lasten ja nuorten kokevan, että ammattilaiset eri palveluissa ottavat heikommin huomioon heidän näkemyksiään.

8.2 Opinnäytetyöstä ja tutkimusprosessista

Päädyimme suuntaamaan opinnäytetyömme koulukuraattoripalveluihin, sillä olemme molemmat pohtineet haluavamme tulevaisuudessa työllistyä tälle alalle. Täten meillä oli kiinnostusta opinnäytetyötämme ja sen aineistoa kohtaan, jonka ansiosta motivaatio pysyi yllä prosessin ajan. Koimme opinnäytetyön toteuttamisen yhdessä mielekkääksi, sillä ongelmatilanteissa emme jääneet yksin, vaan saimme toisistamme tukea ja apua sekä löysimme pohdintojen kautta näihin tilanteisiin yhdessä ratkaisut. Yhteistyömme oli muutenkin sujuvaa, kun ajatuksemme ja tavoitteemme opinnäytetyöstämme kohtasivat hyvin. Erimielisyyksien sattuessa pystyimme löytämään molempia tyydyttävän ratkaisun ja näin saimme molempien äänen kuuluviin prosessin aikana. Koemme jakaneen opinnäytetyön teon vastuun tasapuolisesti, ja molemmat panostivat siihen parhaansa mukaan. Onnistuimme pysymään asettamassamme aikataulussa yhteishenkemme, toistemme motivoimisen, ahkeruuden ja päämäärätietoisuutemme avulla.

Toteutimme opinnäytetyön laadullisella tutkimusotteella, sillä halusimme saada selville henkilökohtaisempaa tietoa koulukuraattoripalveluista sen asiakaskuntaan kuuluvien näkökulmasta. Valikoimme tutkittavaksi otokseksi kolme yhdek-

säsluokkaa ja teetätimme heille kyselylomakkeet, jotka antaisivat meille analysoitavaa aineistoa heidän kokemuksistaan ja näkemyksistään koulunsa kuraattoripalveluista. Yksi haastavimmista tehtävistä opinnäytetyössämme oli kyselylomakkeen tekeminen. Pohdimme siihen valikoituja kysymyksiä ja niiden esitysmuotoa tarkkaan, jotta saisimme mahdollisimman hyvin opinnäytetyömme tavoitteita vastaavia vastauksia ja näin analysoitavaa aineistoa. Mielestämme onnistuimme saamaan kyselylomakkeiden avulla tarpeeksi materiaalia analysoitavaksi ja yllätyimme joidenkin oppilaiden kohdalla, kuinka monipuolisesti he olivat pohtineet ja vastanneet kysymyksiimme. Mukaan mahtui myös vähemmän aineistoa antavia oppilaita, mutta kokonaisuudessaan koemme kolmen luokan riittäneen hyvin otokseksemme. Uskomme aineiston alkavan vain toistamaan itseään, jos olisimme laajentaneet otostamme, sillä jo kolmen luokan vastauksien välillä oli havaittavissa hieman toistoa. Jälkeenpäin pohdittuamme kyselymme kysymyksiä, olisimme sisällyttäneet siihen lisäksi kouluterveyskyselyn mukaisia kysymyksiä koulukuraattoripalveluista. Näin olisimme saaneet parempaa vertailua vastausten välillä.

Aineiston keräämisen koimme onnistuneen hyvin, vaikka emme päässeetkään kuin yhteen luokkaan paikan päälle teettämään kyselyn. Näille kahdelle muulle luokalle pääsimme kuitenkin etäyhteyksien avulla esittelemään itsemme ja opinnäytetyömme tarkoituksen sekä oppilaiden merkityksen siinä. Koimme opinnäytetyömme kannalta tärkeäksi, että pääsemme itse pohjustamaan kyselyä oppilaille, sillä uskomme sen motivoivan oppilaita panostamaan kyselyyn vastaamiseen. Olimme varautuneet jo ennalta, että joudumme pitämään pohjustamisen etäyhteyksillä koronapandemian vuoksi. Emme usko, että pohjustamistavalla oli merkittävää vaikutusta kyselymme vastauksiin.

Tutkimusongelmamme on relativistinen eli se ei ole toistettavissa, sillä oppilaiden näkemykset ja kokemukset voivat muuttua ja ne ovat kontekstisidonnaisia. Samankaltaisten vastauksien saanti uudestaan on täten epätodennäköistä. Oppilaiden kokemukset koulukuraattoripalveluista ovat yksilöllisiä ja samaa palvelua saavat oppilaat voivat kokea sen hyvin eri tavoin. Kokemuksiin vaikuttaa, niin koulukuraattorin, koulun resurssit, oppilaan omat ominaisuudet. Lisäksi yhteiskunnallisilla muutoksilla, kuten koronakriisillä, on vaikutusta koulukuraattoripalveluihin.

Koimme opinnäytetyössämme haasteelliseksi vaiheeksi analysoinnin. Etsiesämme opinnäytetyötämme parhaiten palvelevaa analysointitapaa, tutustuimme useampaan mahdolliseen vaihtoehtoon ja opimme tämän kautta niiden ominaisuuksista sekä niiden välisistä eroista. Haasteelliseksi osoittautui samankaltaisten analysointitapojen erottelu ja pohdinta siitä, mikä olisi parhain vaihtoehto opinnäytetyöhömme. Tutkimme sekä testailimme erilaisia analysointivaihtoehtoja ja pyrimme valikoimaan mahdollisimman hyvin tavoitteitamme vastaavan analysointitavan. Jälkeenpäin olemme olleet tyytyväisiä valintaamme ja koemme analysoinnin onnistuneen.

Yhteiskunnalliset muutokset ja niihin mukautuminen on olennainen osa toimivia koulukuraattoripalveluita. Koronakriisi on korostanut entisestään koulukuraattoripalveluiden ja niiden arvioinnin ja kehittämisen tärkeyttä. Etsiessämme aikaisempia tutkimuksia huomasimme, kuinka vähän on tehty tutkimuksia koulukuraattoripalveluista etenkin oppilaiden näkökulmasta. Terveys- ja hyvinvointilaitos on teettänyt tutkimuksen opiskeluhuollon asioinnista ja avunsaannista koronakriisin aikana (Tutkimuksesta tiiviisti 53/2021) sekä kouluterveyskyselyitä, joissa sivutaan myös koulukuraattoripalveluita (Tilastoraportti 30/2021). Lisäksi löysimme vuonna 2002 suoritetun opinnäytetyön Kemin peruskoulujen koulukuraattoripalveluihin (Putansuu 2002). Emme kuitenkaan löytäneet Kemin koulukuraattoripalveluihin tarkemmin kohdistuvaa tutkimusaineistoa viime vuosilta. Yritimme myös selvittää, millaisilla tavoilla oppilaat voisivat vaikuttaa saamaansa koulukuraattoripalveluun, mutta emme löytäneet aiheesta paljoa tietoa. Mielestämme olisi tärkeää tutkia koulukuraattoripalveluita nuorten näkökulmasta, jotta palvelua voitaisiin kohdentaa mahdollisimman hyvin nuorille. Nuorten hyvinvointi on jatkuvassa muutoksessa, joten koulukuraattorin tulisi kerätä ja pystyä vastaanottamaan palautetta suoraan nuorilta, jotta pysyisi ajan tasalla nuorten sen hetkisestä hyvinvoinnista ja pystyisi vastaamaan heidän tarpeisiinsa parhaalla mahdollisella tavalla.

Uskomme koulukuraattoripalveluiden seurannan ja kehittämisen riippuvan osittain koulun henkilöstön sekä erityisesti palvelua antavan koulukuraattorin aktiivisuudesta ja motivaatiosta työtään kohtaan. Mielestämme olisi tärkeää kerätä palautetta suoraan oppilailta ja yksi hyvä tapa rehellisten mielipiteiden selvittämiseksi olisi teettää oppilaille kyselyitä. Anonyymisti vastatessa oppilaat pystyvät

kertomaan vapaammin oman mielipiteensä, mutta tällöin myös valheellisten ja kiusalla tehtyjen palautteiden mahdollisuus kasvaa. Tämän takia mielestämme olisi hyvä kerätä sekä anonyymisti että vastaajan henkilötietoja sisältäviä kyselyitä, jotta saataisiin mahdollisimman monipuolista aineistoa. Mielestämme olisi hyvä, jos jokaisella koulukuraattorilla olisi käytössään palautelaatikko, mihin oppilaat voisivat kirjoittaa halutessaan palautetta saamastaan palvelusta. Mielestämme on ajankohtaista hyödyntää teknologiaa koulukuraattoripalveluiden järjestämisessä, arvioinnissa ja kehittämisessä.

Mielestämme opinnäytetyöstämme voisi lähteä tekemään jatkotutkielmaa monesta eri näkökulmasta. Keräämästämme aineistosta voitaisiin selvittää sukupuoli, luokka ja koulukohtaisia eroja sekä yhtäläisyyksiä ja näihin voitaisiin hakea selittäviä tekijöitä. Lomakekyselyämme voitaisiin käyttää esimerkiksi eri luokkasteiden tai kuntien koulujen oppilaiden näkemysten ja kokemusten selvittämiseen. Näissä jatkotutkielmissa opinnäytetyömme tuloksia voitaisiin hyödyntää verrokkina uuden tutkielman tuloksien kanssa. Opinnäytetyömme voitaisiin myös toteuttaa pitkittäistutkimuksena eli uudestaan parin vuoden päästä ja selvittää sitä, mihin suuntaan koulukuraattoripalvelut sekä nuorten kokemukset ja näkemykset siitä olisivat kehittyneet vuosien aikana. Lisäksi voitaisiin kiinnittää huomiota nuorten tarpeiden ja hyvinvoinnin mahdollisiin muuttoksiin eli esimerkiksi palvelutarpeen lisääntymisen tai vähentymisen syihin sekä koulukuraattoripalvelun asiakkuuteen johtaneisiin tekijöihin.

LÄHTEET

Arki, arvot ja etiikka 2017. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta 2013—2016. Joensuu: PunaMusta Oy 2017. PDF. Viitattu 11.7.2021 https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikka-opas_2017.pdf. 6—56.

Erola, J., Kallio, J. & Vauhkonen, T. 2017. Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 82 (2017):5, 508. Viitattu 24.11.2021 <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2017102650308>.

Gråsten-Salonen, H. & Mehtiö, M. 2017. Koulun sosiaalityö osana opiskeluhoitoa. Teoksessa A. Kananoja, M. Lähteinen & P. Marjamäki (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma Oy, 362—375.

Hietanen-Peltola, M., Jahnukainen, J., Laitinen, K. & Vaara, S 2021. Raportti 4/2021. Voimavarana yhteistyö —Opiskeluhoitopalveluiden seuranta OPA 2020 perusopetus. Helsinki: THL. Viitattu 2.11.2021 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-654-1>.

Hyvinvointiraportti 2019. Kaupungin valtuusto 19.10.2020. Kemi: Kemin kaupunki. Viitattu 19.5.2021 <https://www.kemi.fi/wp-content/uploads/2020/10/Hyvinvointiraportti-2019-valmis-1.pdf>.

Ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Viitattu 16.1.2021 <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/ihmistieteiden-eettisen-ennakoarvioinnin-ohje>.

Juvonen, S. & Saihoma, L. 2019. Opetusvideo: Koulukuraattorityö. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Youtube. Viitattu 15.10.2021 <https://youtu.be/qodsqgd-EwA>.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 19.

Kanervio, P. & Pulkkinen, J. 2014. Nuorten elämismaailma. Teoksessa P. Humerus, P. Kanervio, L. Landén & S. Pulkkinen (toim.) Huuto! Lasten ja nuorten hyvinvoinnin puolesta. Jyväskylä: PS-kustannus, 120—123.

Karjalainen, P. 2017. Aikuissosiaalityö. Teoksessa A. Kananoja, M. Lähteinen & P. Marjamäki (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma Oy, 253.

Karvinen, I., Kuula, A., Puusniekka, A., Rissanen, R., & Saaranen-Kauppinen, A. 2009—2012. Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Tampereen yliopisto, 27—57. Viitattu 20.1.2021 URN:NBN:fi-fe2012112210007.

Kestilä, L. & Salmi, M. 2019. Toimeentulokokemukset ja hyvinvoinnin erot alakoululaisten perheissä: Tuloksia Kouluterveyskyselyn 2017 vanhempien aineistosta. Helsinki: THL. Työpaperi 22/2019. Viitattu 24.11.2021 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-365-6>.

Koskinen, A-L. 2020. Mikä avuksi nuorten järkyttävään väkivaltaan? Tutkijoiden mukaan taustalla on kolme tekijää, joista esimerkiksi kosta ei ole tarpeeksi ymmärretty. Helsinki: YLE 10.12.2020. Viitattu 10.1.2021 <https://yle.fi/uutiset/3-11690369>.

Koulukuraattorit Ry 23.09.2020. Koulukuraattorit Ry:n lausunto Hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle sote-maakuntien perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi. Viitattu 11.12.2020 <https://www.talentia.fi/koulukuraattorit/wp-content/uploads/sites/23/2020/09/Koulukuraattorit-ry-Lausunto-kuraattorien-ja-psykologien-siirtoesityksesta-sote-maakuntaan-23.9.2020-HG-S.pdf>.

Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006—2021. Helsinki: THL. Viitattu 20.11.2021 https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/fact_ktk_ktk1?row=measure-200199.199868.199833.199810.199700.199373.200408.200555.199847.403086.199596.199627.200461.200496.199777.199490.200055.199369.199256.403332.403358.403182.199996.200593.199867.403025.402981.199409.402943.199579.199640.200237.199514.403087.403062.403449.403577.403351.&column=area1-600836.&column=time-403056.601069.&column=stage_of_stady-161293.161123.161219.&column=gender-143993.&fo=1#.

Kuntalaki 10.4.2015/410.

Lapsuuden ja nuoruuden etiikka sosiaali- ja terveysalalla 2013. Helsinki: ETENE. Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 1.7.2021 <https://etene.fi/documents/1429646/1555962/ETENE-julkaisu+41+Lapsuuden+ja+nuoruuden+etiikka+sosiaali+ja+terveysalalla.pdf/3e711c32-e950-4892-bf1b-ee8b9be55769>. 35—36.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Meri-Lapin alueellinen opetussuunnitelma 2016. Viitattu 8.1.2021 https://www.kemi.fi/wp-content/uploads/2019/12/Meri_Lapin_alueellinen_opetussuunnitelma_2016.pdf.

Miettinen, V. 2019. Kuntalehti 17.12.2019. Viitattu 9.12.2020 <https://kuntalehti.fi/uutiset/opetus-ja-kulttuuri/oppilashuollon-asema-sote-maakuntaudistuksen-valmistelussa-hammentaa-valmistelu-saa-ankaraa-kritiikkiä-menettely-allistuttaa/>.

Nuorisolaki 21.12.2016/1285.

OKM 15.10.2020. Oppivelvollisuus laajenee elokuussa 2021 —edellytyksiä nuorten oppimiseen ja hyvinvointiin parannetaan, työllisyysastetta nostetaan. Viitattu 4.11.2021 <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/oppivelvollisuus-laajenee-elokuussa-2021-edellytyksia-nuorten-oppimiseen-ja-hyvinvointiin-parannetaan-tyollisyysastetta-nostetaan>.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 30.12.2013/1287.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Oppilashuolto. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 24.11.2021 <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/perusopetus/419550/tekstikappale/432935>.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628.

Pippuri, T. 2015. Koulun sosiaalityön asiakkuudet ja asiakasprosessit. Kvantitatiivinen tutkimus espoolaisista peruskoululaisista kuraattoripalveluissa. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaattitutkimus. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampere: Tampereen yliopisto, 1—2. Viitattu 8.1.2021 <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98294/LISURI-1450689529.pdf?sequence=1>.

Putansuu, H. 2002. ”Jaa, se on se kuramoottori...”. Asiakkaiden mielipiteitä Kemin koulukuraattorin työstä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu sosiaalialan koulutusyksikkö. Sosionomi (AMK). Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö, 15—33.

Ristimäki, T. 2018. Koulukuraattori on sosiaalialan ammattilainen. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Viitattu 16.6.2021 <https://www.talentia.fi/blogi/koulukuraattori-on-sosiaalialan-ammattilainen/>.

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi. E-kirja. Viitattu 3.8.2021 <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789520400118>.

Sipilä-Lähdekorpi, P. 2006. Ristiriitoja ja onnistumisia: Koulukuraattorin työ Suomessa. Teoksessa (toim.) Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: FINN LECTURA, 22.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raportteja ja muistioita 2021:19. Lasten ja nuorten osallisuus kansallisessa lapsistrategiassa. Osa 3: Lasten ja nuorten näkökulmia osallisuudesta. Helsinki: STM. Viitattu 4.11.2021 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5438-0>.

Sotkanet 2021a. Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, % 8. ja 9. luokan oppilaista. Viitattu 4.11.2021 <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/kaavio?indicator=sza1AAA=®ion=szYMtDZJswaSRgUA&year=sy5zsjbR0zUEAA==&gender=t&t=line>.

Sotkanet 2021b. Lasten pienituloisuusaste. Helsinki: THL. Viitattu 14.10.2021 <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/kaavio?indicator=szZ2BAA=®ion=szYMtDZJswaSRgUA&year=sy5zsi7T0zUEAA==&gender=t&t=line>.

Sotkanet 2021c. Omalla paikkakunnalla helppo hankkia huumeita, % 8. ja 9. luokan oppilaista. (2017—) Helsinki: THL. Viitattu 20.11.2021. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/kaavio?indicator=szMzgQA®ion=s07MBAA=&year=sy5zsjbR0zUEAA==&gender=t&t=line>.

Sotkanet 2021d. Opettajat eivät ole kiinnostuneita oppilaiden kuulumisista, 8. ja 9. luokan oppilaista & opettajat eivät rohkaise mielipiteen ilmaisuun oppitunnilla, % 8. ja 9. luokkalaisista. Helsinki: THL. Viitattu 4.11.2021 <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/kaavio?indicator=szatsY1BAA=®ion=s07MtDZMBAA=&year=sy5zsjbR0zUEAA==&gender=t&t=line>.

STM 8.12.2020. Hallituksen esitys sote-uudistukseksi ja uudistusta koskeva lainsäädäntö etenee eduskuntaan. Viitattu 17.1.2021 https://stm.fi/-/hallituksen-esitys-sote-uudistukseksi-ja-uudistusta-koskeva-lainsaadanto-etenee-eduskuntaan?languageId=fi_FI.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Tilastoraportti 30/2021. Lasten ja nuorten hyvinvointi —Kouluterveyskysely 2021. 17.9.2021. Helsinki: THL. Viitattu 11.10.2021 <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021091446139>.

Tutkimuksen toteuttaminen 2010. Tutkimustulosten luotettavuus ja pätevyys. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu 20.1.2021 <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/tutkimusprosessi/tutkimuksen-toteuttaminen#tutkimustulosten-luotettavuus>.

Tutkimuksesta tiiviisti 40/2020. Etäkoulu heikensi avun ja tuen saantia opiskeluhollosta —myös kuraattori- ja psykologipalveluissa. Helsinki: THL. Viitattu 5.11.2021 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-605-3>.

Tutkimuksesta tiiviisti 53/2021. Asiointi ja avunsaanti perusopetuksen opiskelu-
huoltopalveluissa —Kouluterveyskysely 2021. Helsinki: THL. Viitattu 14.10.2021
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-734-0>.

Tutkimuksesta tiiviisti 55/2021. Pandemia ja nuorten mielenterveys —Kouluter-
veyskysely 2021. Helsinki: THL. Viitattu 11.10.2021 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-738-8>.

Valtioneuvoston julkaisuja 2020:21. Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin
jälkihoidossa. Lapsistrategian koronatyöryhmän raportti lapsen oikeuksien toteu-
tumisesta 24.6.2020. Helsinki: Valtioneuvosto. Viitattu 20.5.2021
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-883-0>.

Valtioneuvoston julkaisuja 2021:2. Lapset, nuoret ja koronakriisi. Lapsistrategian
koronatyöryhmän arvio ja esitykset lapsen oikeuksien toteuttamiseksi 18.1.2021.
Helsinki: Valtioneuvosto. Viitattu 20.5.2021 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-674-7>.

Valtion nuorisoneuvosto 2021. Terveiden tilan kokeminen. Peruskoulussa, lukio-
koulutuksessa ja ammattioppilaitoksessa opiskelevat nuoret, jotka kokevat ter-
veydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi. Viitattu 13.10.2021 https://indikaattorit.tietoanuorista.fi/terveys/terveydentilan-kokeminen-2?series_type=region&series%5B%5D=207&series%5B%5D=400&series%5B%5D=435&series%5B%5D=453&gender=3&education=44&settings_type=regions&tab=settings&settings_tab=regions&type=column&min=0&max=.

Wallin, A. 2011. Sosiaalityö koulussa: avaimia hyvinvointiin. Helsinki: Tietosa-
noma Oy, 23—29.

LIITTEET

- Liite 1. Lomakekysely
- Liite 2. Tiedote huoltajille
- Liite 3. Ajatuskartta

Liite 1 1(4) kyselylomake

Näkemyksiä ja kokemuksia koulukuraattoripalveluista

Teemme opinnäytetyötä Kemin yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden kokemuksista ja näkemyksistä koulukuraattoripalveluista. Tämän kyselyn tarkoituksena on saada aineistoa opinnäytetyöhömmme. Kyselyihin vastataan anonyymisti ja aineiston analysoinnin jälkeen hävitämme kyselyt asianmukaisesti. Kyselyä on aikaa tehdä 30 minuuttia, mutta poistua saa aikaisintaan 15 minuutin kuluttua. Toivomme, että vastaisitte monipuolisesti ja pohtisitte kysymyksiä ajatuksella. Kiitos jo etukäteen vastauksistanne! 😊

Alleiviivaa valitsemasi vaihtoehto

1. Olen: Tyttö Poika Joku muu
2. Tiedätkö, kuka on koulusi kuraattori? Kyllä En
3. Tiedätkö, mistä/miten voit ottaa yhteyttä koulukuraattoriin? Kyllä En
4. Oletko käyttänyt koulusi koulukuraattoripalveluita? Kyllä En

➤ Jos vastasit kyllä, millä luokalla/luokilla (1—9 luokilta)

➤ Jos et ole käyttänyt, miksi et?

Jos et ole käyttänyt koulusi kuraattoripalveluita, siirry suoraan kysymykseen nro 10! (s. 3)

Liite 1 2(4) Lomakekysely

Vastaa tämän sivun kysymyksiin vain, jos olet käyttänyt koulukuraattoripalveluita! (Kysymykset nro 5–9)

5. Otitko itse yhteyttä koulukuraattoriin? Kyllä En

➤ Jos et, kenen kautta ohjauduit?

Vanhempien Opettajan Jonkun muun, kenen? _____

6. Millaiseksi koit yhteydenoton?

7. Koetko saaneesi apua koulukuraattoripalveluista? Kyllä En

➤ Miksi koet saaneesi apua/et koe saaneesi apua?

8. Minkälaisia työmenetelmiä koulukuraattori on käyttänyt kanssasi?

➤ Minkälaisia työmenetelmiä olisit halunnut käytettävän?

9. Minkä/mitkä asiat koit hyväksi koulukuraattoripalveluissa?

Liite 1 3(4) Kyselylomake

Kysymyksiin nro 10—14 vastaavat kaikki.

(Kuraattoripalveluita käyttäneet ja myös he, jotka eivät ole käyttäneet)

10. Mitä asioita parantaisit koulukuraattoripalveluissa?

11. Minkälaisissa asioissa koulukuraattori voi auttaa oppilaita?

12. Miten kuvailisit koulukuraattorin työtä ja miten se näkyy kouluarjessasi?

13. Millainen on sinun mielestäsi maailman paras koulukuraattori?

14. Halutessasi voit kertoa lisää aiheeseen liittyen

Liite 1 4(4) Kyselylomake

Kiitos paljon vastauksistasi!

Terveisin,
Usva Posti & Julia Sammallahti

Liite 2 Tiedote huoltajille

Hei huoltajat!

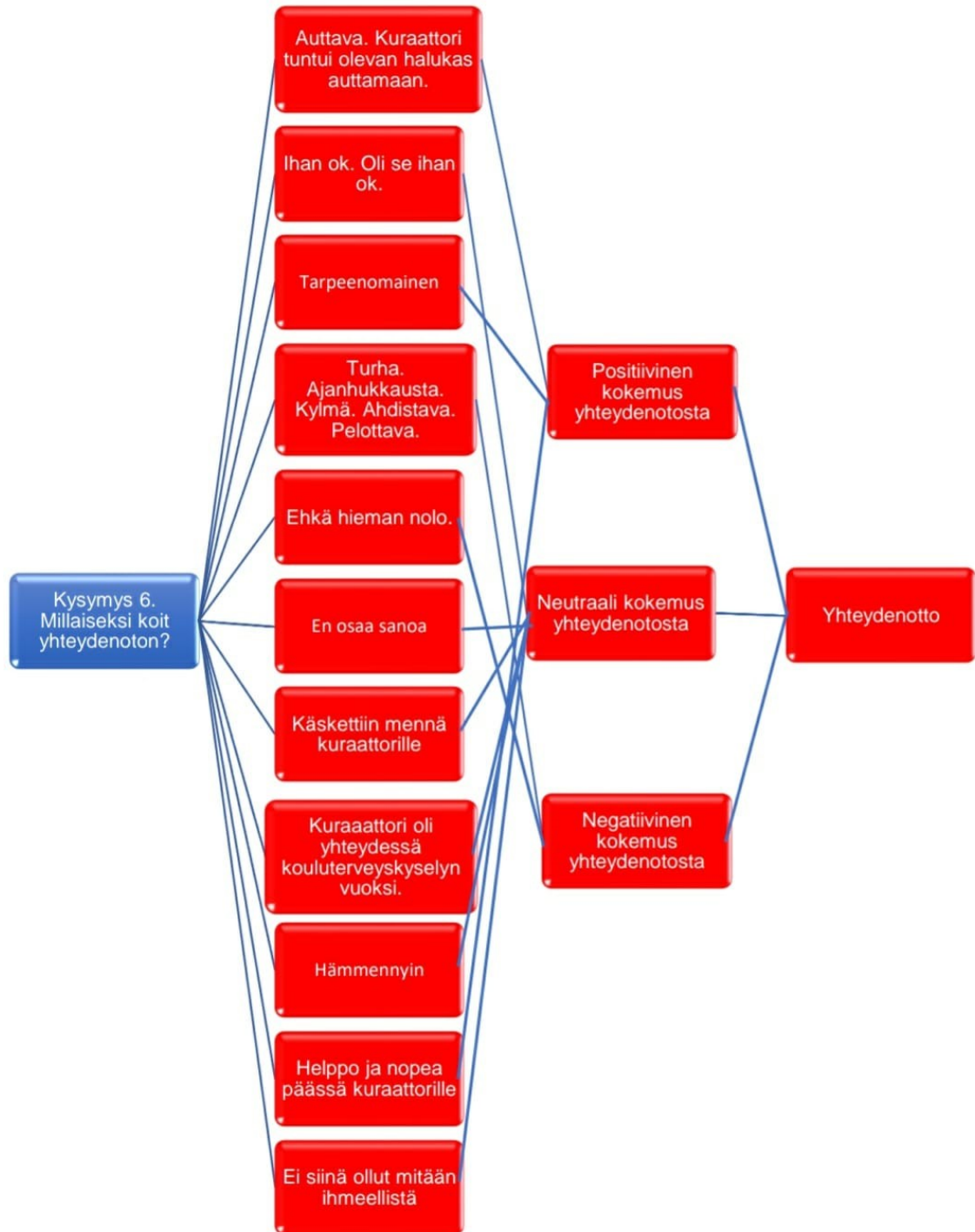
Olemme kolmannen vuoden sosionomiopiskelijoita Lapin ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä, jonka tavoitteena on tutkia Kemissä tehtävää koulun sosiaalityötä oppilaiden näkökulmasta sekä selvittää, kuinka he kokevat koulukuraattoripalvelut ja miten he kehittäisivät niitä. Opinnäytetyön tavoitteena on myös lisätä tietoa koulun sosiaalityön ilmiöstä. Toteutamme Kemin yhdeksäsluokkalaisilla oppilailla kyselyn, jonka tuloksia käytämme aineistona opinnäytetyössämme. Kyselyihin vastataan anonyymisti ja aineiston analysoinnin jälkeen hävitämme kyselyt asianmukaisesti.

Mikäli et halua lapsesi osallistuvan kyselyyn, ilmoitathan meille siitä sähköpostitse tai tekstiviestitse. Jos teillä herää kysymyksiä kyselyyn liittyen, vastaamme niihin mielellämme. Kiitoksia yhteistyöstänne jo etukäteen! 😊

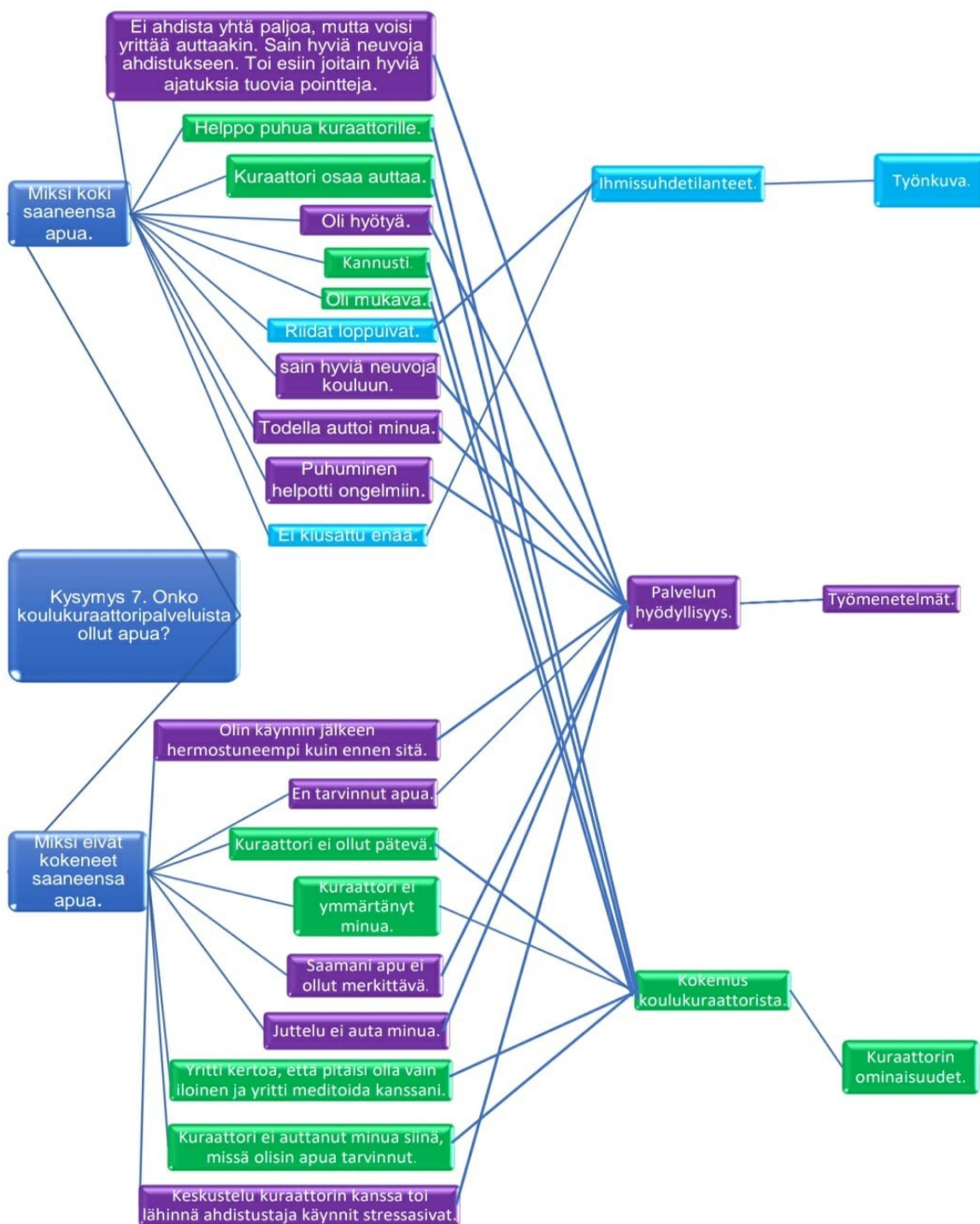
Ystävällisin terveisin,

Usva Posti & Julia Sammallahti

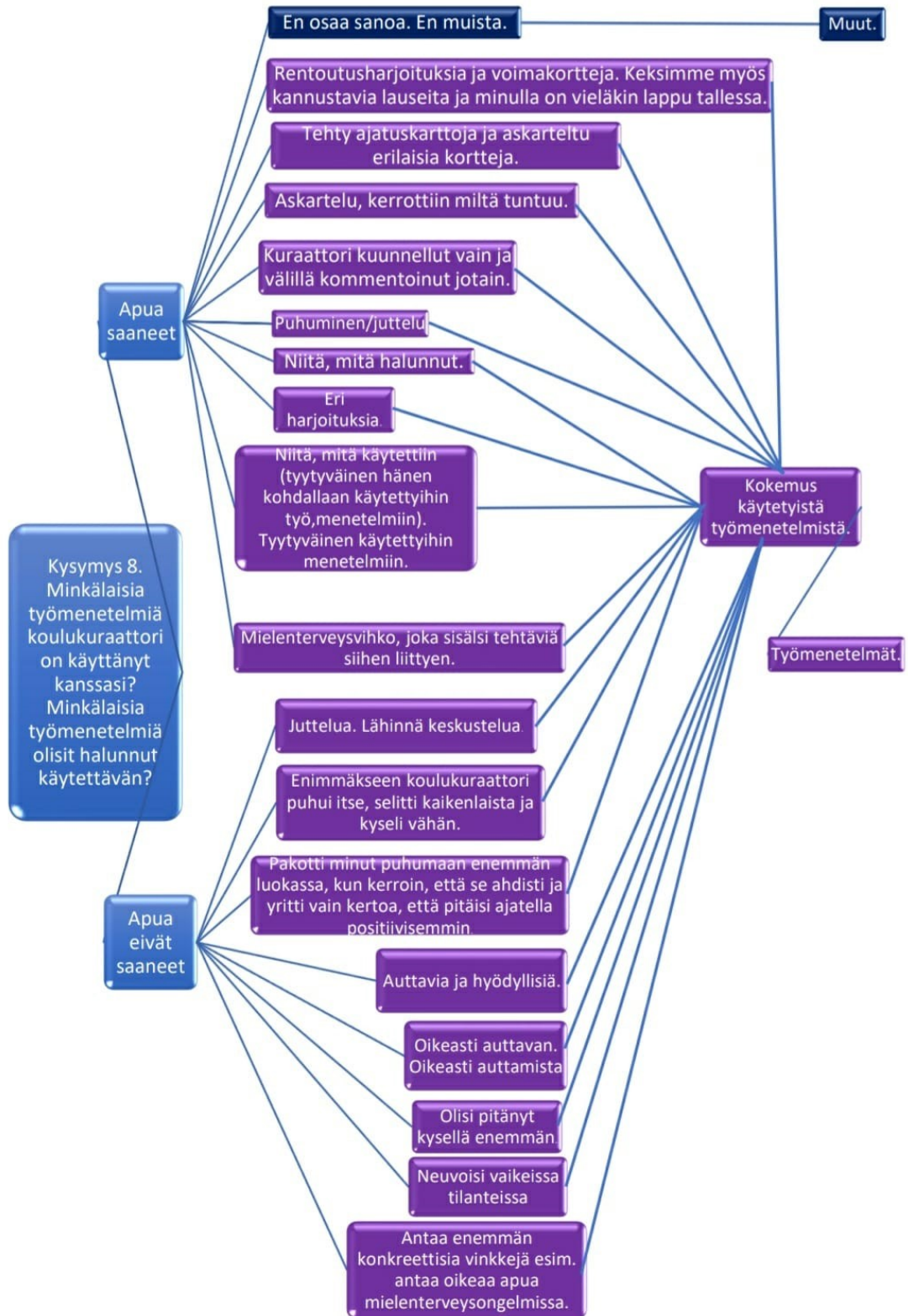
Liite 3 1(8) Ajatuskartta

Liite 3 2(8) Ajatuskartta

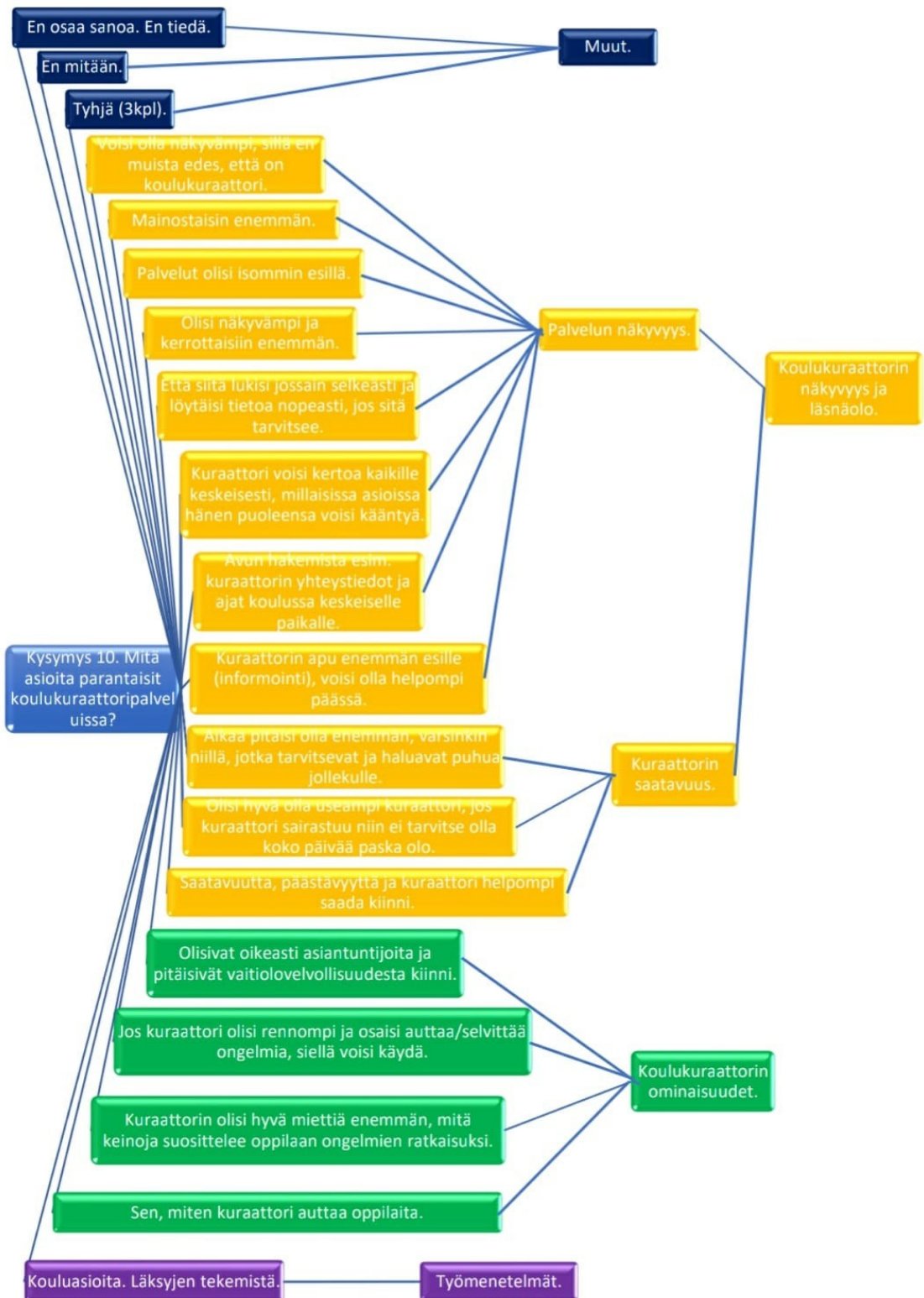
Liite 3 3(8) Ajatuskartta

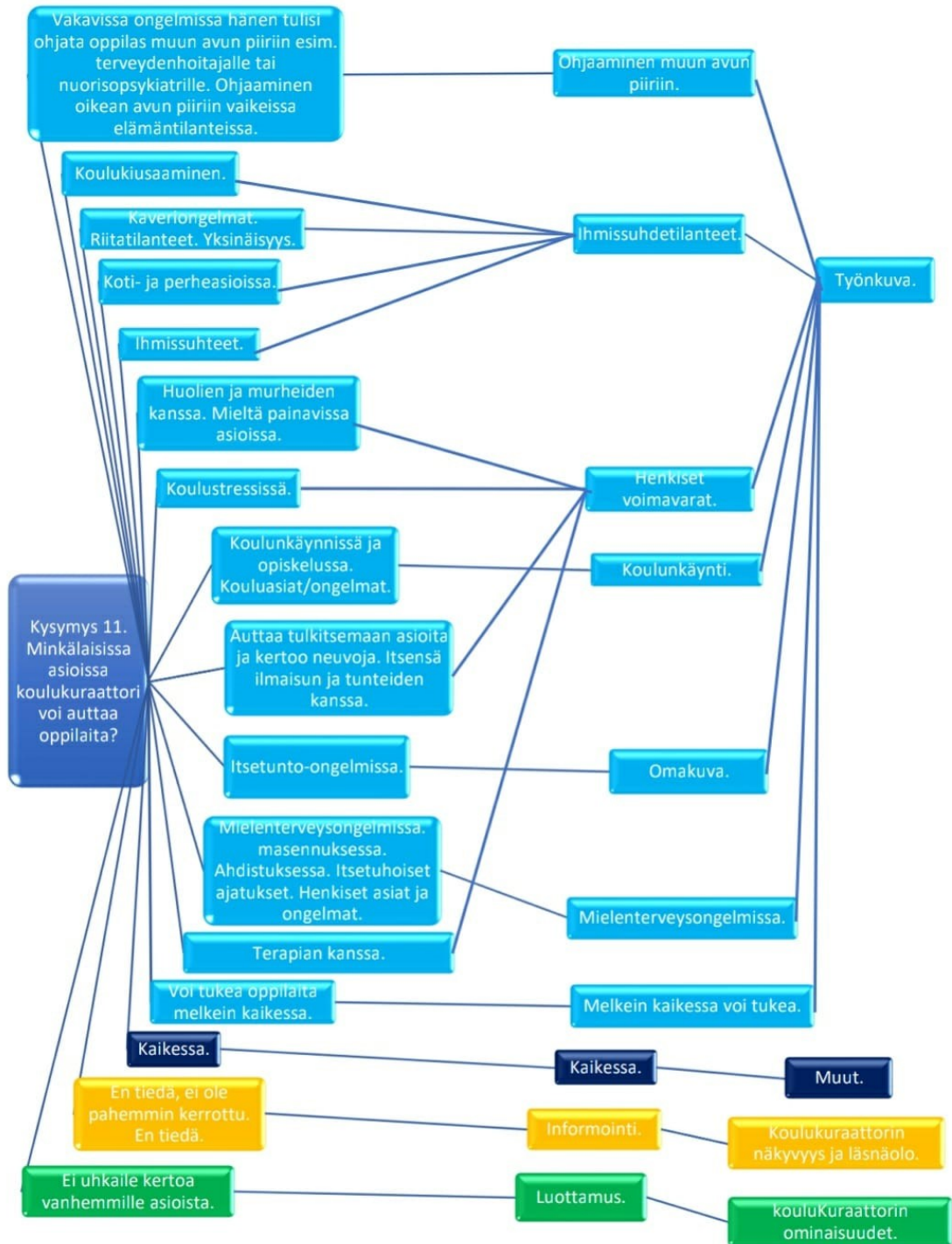
Liite 3 4(8) Ajatuskartta

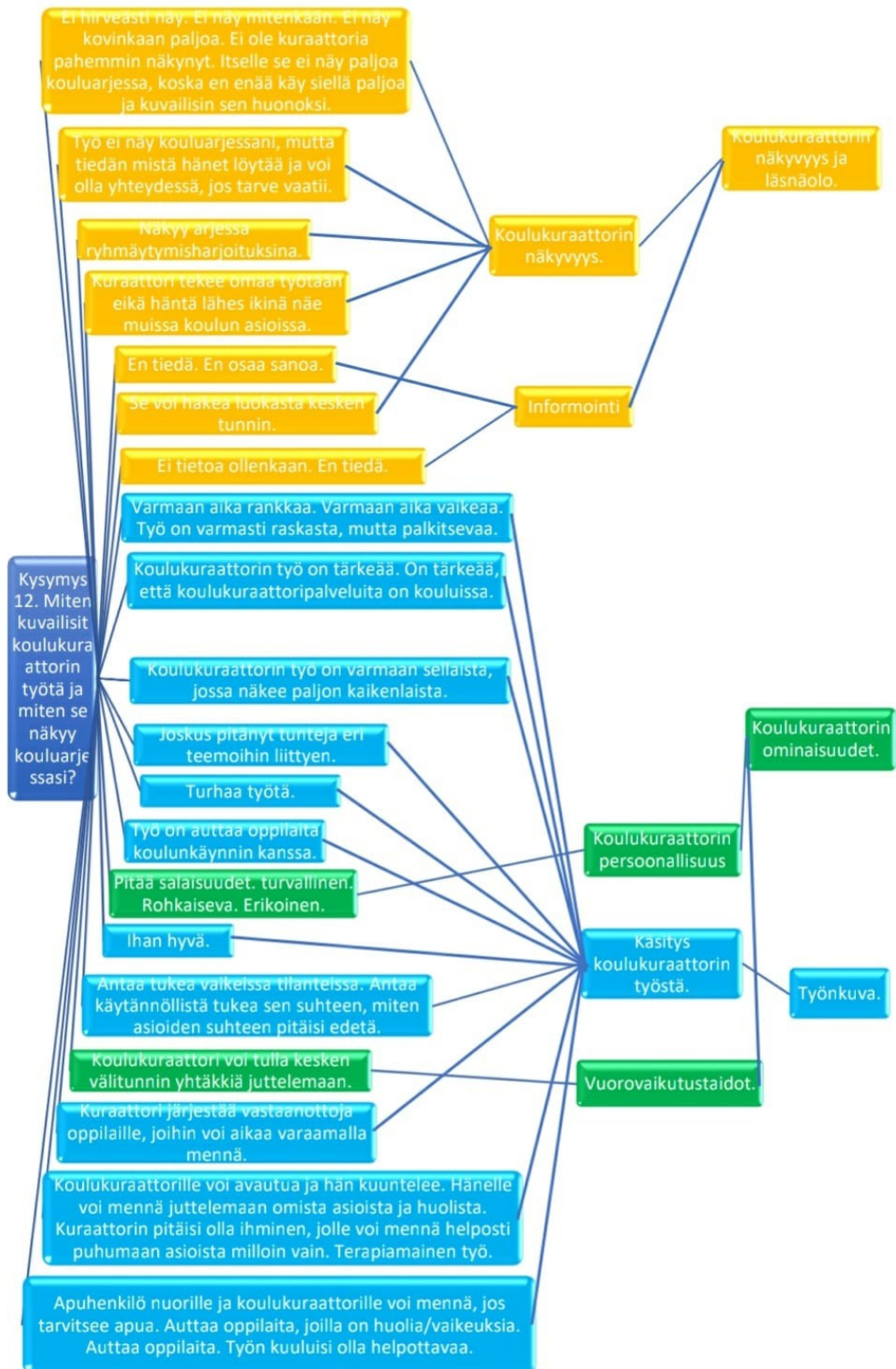
Liite 3 5(8) Ajatuskartta

Liite 3 6(8) Ajatuskartta

Liite 3 7(8) Ajatuskartta

Liite 3 8(8) Ajatuskartta

